

Lamed

List za radoznale
Izabrao i priredio Ivan L Ninić

Godina 17

Broj 12

Decembar 2024.

Jafa Eliah

Ko će pobediti u ovom ratu?

Kada su Kalmana i njegovog šesnaestogodišnjeg sina uhvatili tokom jedne od letnjih *racija* na budimpeštanskim ulicama leta 1944. godine, i kada su dospeli u radni bataljon, znali su šta mogu da očekuju.⁷⁸ Kalman je već imao dvogodišnje zatvoreničko iskustvo u radnom bataljonu, a i Jichak je već bio veteran prinudnog rada mada mu je bilo tek šesnaest godina. I otac i sin uspeli su da pobegnu i da se vrate u Budimpeštu.

U Budimpešti, uz pomoć Cionističke organizacije, Jichak je uspeo da se infiltrira u Zelenukošuljaše, fašističku omladinu partije Strelastih krstova. Živeo je u omladinskom logoru, mogao je da dođe do informacija o predstojećim Akcijama protiv Jevreja i da ih prenese rukovodiocima cionističkog pokreta u Budimpešti.

Jednog dana, dok je Jichak stajao sa ostalim omladincima u redu za večeru, mađarski zvaničnik koji je delio hranu nagao se prema ogromnom kotlu i rekao Jichaku: „Da li ti se dopada gusta čorba sa dna lonca...?“, a onda šapatom, na jidišu: „Sumnjaju u tebe, beži!“

Jichak je istovremeno bio zbunjen i zapanjen, ali ga je sve to i zabavljalo. Ovaj veseljak, pun patriotskih fašističkih šala, slogana i pesama, koji je izgledao kao mađarski seljak, i sam je bio Jevrejin! Jichak je istog dana otišao iz logora.

Nekoliko dana kasnije, Jichak i njegov otac bili su pokupljeni na ulici tokom strašne *racije*. Samo nekoliko dana ranije Jichak je bio na sigurnom i mogao je čak da opomene i druge na opasnost. Sada su on i njegov otac ponovo bili u radnom bataljonu, upravo onako kako su bili i ranije, pre bekstva. Činilo se da njihovo bekstvo nije imalo nikakvog smisla.

„Sada ste pod direktnom komandom Organizacije Tot, i kao takvi vi ste vojnici Trećeg rajha.⁷⁹ Vi ste srećni ljudi koji će imati koristi od veliko-

dušnosti Otadžbine Nemačke.“ Ljudi su pažljivo slušali govor nemačkog oficira dok su se titraji nade pojavljivali na njihovim napetim licima. Kalman Man je pokušavao da sakrije svoj gorki osmeh. Taj je govor već slušao ranije. Glatko izbrinjani, uhranjeni i brižljivo odeveni nemački oficir njega više nije mogao da prevari. Kalman je dobro znao, na osnovu iskustva iz prve ruke, šta je za Jevrejina značilo da bude takozvani vojnik u jevrejskim radnim bataljonima tokom rata. To je značilo kopanje protivtenkovskih rovova, gradnju puteva i sahranjivanje mrtvih Jevreja. Još uvek je video lica mrtvih rasutih kao opalo lišće na otvorenim poljima Ukrajine, pobijenih Jevreja, još uvek odevenih u najbolja odela za Šabat.

Biti „Nemački vojnik“ takođe je značilo biti živi detektor mina.⁸⁰ Kalman se sećao dana kada su se približavali ruskom minskom polju i kada je 250 Jevreja iz radnog bataljona bilo odabrano. Dobili su poletni govor o tome kolika je čast što su odabrani da pomognu Nemačkoj u njenom velikom ratu protiv komunizma i judaizma. Posle govora bilo im je naređeno da odmarširaju u minsko polje. Vratilo se samo pedeset Jevreja. Kalman Man je bio među srećnih pedeset. Sada, dok je slušao govor nemačkog oficira o njihovom privilegovanom položaju kao dela nemačke armije, pred očima su mu prolazile slike iz minule dve godine. Međutim, oko sebe je video lica koja su se grčevito držala za nadu dok je nemački oficir nastavljao svoj ‚uvodni‘ govor. „A sada ćete dobiti svoje uniforme“, konačno je završio ofocir. Podeljene su ‚uniforme‘. Jevreji su dobili žute trake oko ruke, dok su bele date grupi Jevreja koji su prešli u hrišćanstvo.⁸¹ Kalman nije mogao da odvoji oči od nemačkog oficira: bila je to čudna mešavina pauna, drvenog vojnika i mehaničke igračke. Istovremeno fascinantna i zastrašujuća.

Život u radnom bataljonu bio je još teži nego što je Kalman očekivao. Nemci su se sada u žurbi povlačili. Sledovanja hrane bila su jadnija nego ikada, povrede na radu bile su sve češće, a pošto nije bilo medicinske nege, otvorene rane koje su curele mogle su svuda da se vide.

Uoči Roš hašana 1944. godine, Rusi su krenuli u veliku ofanzivu, a nemačko povlačenje se još

više ubrzalo. Radni bataljon je dobio naređenje da uništi sve komunikacije, transport i bivake. Telegrafski i električni stubovi sečeni su u male panjeve, železničke šine su podizane, mostovi minirani, glavni putevi uništavani, kuće paljene. Za nemačkom armijom u povlačenju ostajala je samo spaljena zemlja. Radni bataljon bio je u stalnom pokretu, nikada se nije dva puta spavalo na istom mestu. Dobijali su samo po nekoliko sati sna na otvorenom polju pre nego što bi bili premešteni na sledeći posao uništavanja. Uoči Jom kipura stigli su do poljskog brda Bornemiša, između Osmoloda i Taceva, na granici sa Slovačkom.

Nemački komandant je izašao iz svog pokrivenog vozila i održao jedan od dugih govora koje su naučili da prihvataju kao deo svog dnevnog sledovanja patnje. „Znam da je sutra jedan od vaših najvažnijih praznika, Jom kipur. To je važan dan posta u vašoj veri. Želim da vas podsetim da ste vi vojnici, vojnici u vreme rata i na bojnopolju, i da vam je, kao takvima, strogo zabranjeno da postite. Svi oni koji budu postili biće streljani.” Očekivali su da nastavi i da izređa dobronamernost i pravednost nemačke vojske. Međutim, on je tu stao i ponovio zaključnu napomenu: „Prekršioci će biti streljani.”

Na Jom kipur, 27. septembra, radili su kao i obično. Dan je bio posebno težak pošto je kiša jako padala i sve oko njih se pretvorilo u blatnjavu močvaru. Kada je hrana podeljena, svi su, kao po prethodnom dogovoru, prosuli kafu u blatnjave bare, a bajati hleb zavukli pod natopljene jakne.

Kalman Man i još jedan Jevrejin, takođe iz hasidske porodice, izgovorili su molitve za Jom kipur, sve one kojih su se sećali napamet. Svi su ponavljali za njima dok su im se suze mešale sa kišom, a glasovi se borili da nadjačaju buku čekića, sekira i neprekidni pljusak.

Bataljon onih koji su prešli u drugu veru prišao je grupi Jevreja. Njihov glasnogovornik je bio izvesni Sarvaši, ranije reformni rabin koji je prešao u hrišćanstvo. Kazao je da i oni poste ovog Jom kipura i da bi želeli da se pridruže u molitvi. Nadao se da će im to biti dozvoljeno pošto se u molitveniku za Jom kipur kaže:

Po znanju Svemogućeg i saglasnosti okupljenih; po dozvoli nebeskog suda i zemaljskog suda, dozvoljavamo grešnicima da se mole.

I tako, dok su po velikom pljuskusu rušili telegrafske i telefonske stubove, ljudi su računali vreme za poslednju molitvu tog najsvetijeg od svetih dana, molitvu *Neila*.

Stigla je noć i svi su iscrpljeni popadali u podnožje brda Bornemiša, spremni da prekinu post. Upravo su tada nemački komandant i grupa vojnika iskočili iz svojih pokrivenih vozila i naredili im da se postroje za prebrojavanje. Jevreji su očekivali najgore. Očevi su se opraštali od svojih sinova, braća su se pozdravljala sa svojim

braćom, prijatelji su se bojali da su to poslednji trenuci sa svojim prijateljima.

„Ja sam dobronameran vojnici u najboljoj nemačkoj tradiciji.” Strah se pojačao. Znali su šta mogu da očekuju posle takvog 'velikodušnog' govora. Takvi su govori obično bili praćeni najkatastrofalnijim događajima.

„Znam da ste danas postili, ali ne želim da sprovedem smrtnu kaznu koju ste po zakonu zaslužili. Umesto toga, popećete se na ovu planinu i spustiti se klizeći na stomaku. Oni koji žele da se pokaju mogu da kažu da su pogrešili što nisu poslušali vojne propise i što su danas postili. Molim one koji žele tako da učine da podignu ruku.” Nijedna ruka se nije podigla, ni iz jevrejskog niti iz bataljona pokrštenih.

I tako su se umorni, mokri, izgladneli i izmrcvareni Jevreji popeli uz klizavo brdo. Kada su stigli do vrha, bilo im je naređeno da otklizaju u podnožje na stomacima. Kada su stigli do dole, ponovo im je bilo naređeno da se postroje. Postavljeno im je pitanje da li ima onih koji žele da se pokaju i koji će onda biti pošteđeni daljeg mučenja. Blatnjave prilike grozničavih očiju u prkosnoj tišini su posmatrale sveže izbrijanog nemačkog oficira. I tako su deset puta ponovili ponižavajuću predstavu, svakog puta sve odlučniji, svakog puta sa više snage, penjući se uz i klizajući se niz to zabačeno poljsko brdo koje je te mokre Jom kipurske noći postalo simbol jevrejske hrabrosti i ljudskog dostojanstva.

U ponoć, kada je već i kiša prestala, predstava je prekinuta. Ljudima je dato da jedu i piju. Popalili su male logorske vatre pokušavajući da prosuše odeću i da malo zagreju drhtava tela. Lica su im, međutim, sijala čudnim sjajem dok su sedeli oko vatrice u podnožju brda Bornemiša. Izgledalo je kao da vatre odsijavaju sjaj sa ozarenih lica i gorućih očiju.

Mlađi nemački oficir nižeg čina, prišao je grupi u kojoj su Kalman i njegov sin Jichak sedeli i rekao: „Ne znam ko će pobediti u ovom ratu, ali sam siguran u jedno – ljudi kao što ste vi, narod kao što ste vi, neće nikad biti pobeden, nikad!”

Na osnovu mog razgovora sa Rabi Jichakom Manom, 12. juna 1979. godine. (Jafa Eliah)

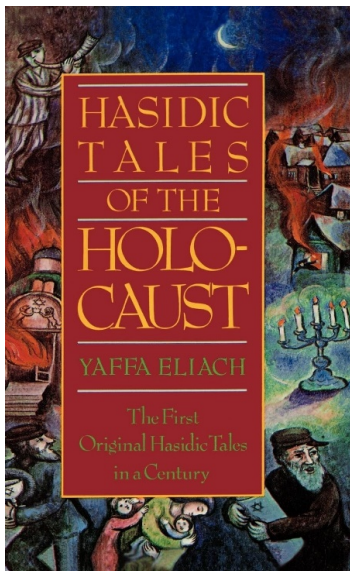
⁷⁸ Druga mađarska armija bila je od septembra 1941. godine raspoređena na istočni front. Po naređenju ministra odbrane, mobilisani su i Jevreji. Jevrejske radne jedinice korišćene su u zonama vojnih operacija, a ljudi u njima su bili i stariji od 42 godine – što je bila zakonska starosna granica za takvu službu. Desetine hiljada Jevreja služilo je na frontu pod najsvrovijim okolnostima. Videti Braham, *The Politics of Genocide* (Politika genocida), sveska I, str. 307-12.

⁷⁹ Organizaciju Tot su predstavljali radni bataljoni koje je organizovao Fric Tot. Više informacija o Totu i mađarskim radnim bataljonima mogu da se nađu u Braham, *The Politics of Genocide (Politika genocida)*, sveska I, str. 330-31; i u Dietrich Orlow, *The History of the Nazi Party, 1933-1945* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1973), str. 376-77.

⁸⁰ Braham, *Politics of Genocide (Politika genocida)*, sveska I, str.

⁸¹ *Ibid.*, str. 306-307. Žute trake oko ruke uvedene su po zahtevu glavnog štaba početkom maja 1941, pošto su se neki Mađari navodno žalili na činjenicu da viđaju Jevreje koji nose oko ruke trake sa nacionalnom trobojkom.

Iz knjige Jafe Eliah HASIDSKE PRIČE IZ HOLOKAUSTA
Preveo Brane Popović

Jafa Eliah (1935-2016) je američka istoričarka Holokausta, judaizma, poreklom iz Istočne Evrope.

Bratislav Nikolić

Za Albaharija je davanje bilo bitnije od uzimanja

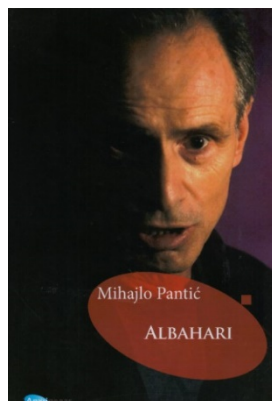
Mihajlo Pantić o svom prijatelju kojem je posvetio knjigu

Mihajlo Pantić i David Albahari
Foto: Privatna arhiva

David je u suštini ostao ono što je oduvek bio, poverenik i posvećenik književnosti, blag i duhovit čovek, bez potrebe da ijednog trenutka ističe svoju važnost ili uspešnost, kaže književnik koji je objavio knjigu o svom prijatelju.

U izdanju „Arhipelaga“ upravo je objavljena knjiga „Albahari“ Mihajla Pantića, koju je posvetio kolegi i prijatelju Davidu Albahariju (1948-2023). Opisujući praktično sve njegove knjige, od ranih radova iz sedamdesetih godina, preko priča iz osamdesetih, potom serije popularnih romana, pa sve do piščevih poslednjih dela, Pantićeva knjiga svedoči o jednoj neuporedivoj umetničkoj misiji, kao i o značaju Albaharija za našu kulturu i književnost. Knjiga sadrži i obimne autorove razgovore sa Albaharijem, ali i sumirajuće eseje o životu i književnosti velikog autora.

Albahari Foto: Promo Arhipelag

– Gojko Božović, urednik „Arhipelaga”, izdavača mojih knjiga, predložio mi je da objedinim tekstove o Davidovom proznom opusu i razgovore koje smo u nekoliko navrata vodili. I kada sam počeo da sklapam tu knjigu, video sam da sam celog života pisao o prijatelju – kaže pisac Mihajlo Pantić u intervjuu za Nova.rs.

Vi i David ste se upoznali 1981. u redakciji „Književne reči”. Kako ste se zbližili i kako je počelo druženje koje će kasnije prerasti u prijateljstvo?

– Sasvim spontano. Imali smo zajedničke preokupacije, pre i posle svega, književnost i samo književnost. U stvari, svi naši višedecenijski razgovori, o čemu god da su bili, na kraju su završavali u književnosti. Ubrzo pošto sam u „Književnoj reči” objavio neke od svojih ranih priča, nastavili smo zajednički rad. David je tamo bio urednik za prozu, strog i odmeren, nikada isključiv, i tako je dočekaio moju književnu generaciju. Kratko vreme i sâm sam bio urednik tog lista, potom smo uređivali godišnjake najboljih priča objavljenih u časopisima, pa knjige kratkih priča sa raznih konkursa, „pozajmljivali” jedan drugom junake, pisali u četiri ruke, recimo priču „Pat”. A, pamtim da me je pozvao da budem stalni kritičar novopokrenutog, u ono vreme vrlo značajnog časopisa „Pismo”, čiji je glavni urednik i pokretač bio pesnik Raša Livada, Davidov prijatelj, a moj dobar poznanik. I kasnije se naše druženje nastavilo, na razne načine, uključujući i porodična prijateljstva. Vrlo često govorio sam na promocijama njegovih knjiga, zajedno smo učestvovali i na književnim skupovima u Srbiji, okolnim zemljama i Kanadi...

Kako vidite faze u Albaharijevom pisanju i koja od njih je vama najbliža?

– On je pisac neprestane promene, i zato uvek isti, davno sam to napisao. Budući da sam i sâm pripovedač, najčešće se vraćam njegovim pričama, iz svih faza njegovog rada, uvek me nečim iznenade. Uostalom, za sebe je govorio da piše romane pripremajući se za pisanje kratkih priča, što je inverzija inače uobičajene procedure. Obično se počinje sa pesmama, i on je tako počeo, da bi se preko priča prešlo na roman, ali je on u osnovi ostao pisac priča, mada je znao da će tek sa romanima pridobiti širu čitalačku publiku. Tako je i bilo.

Albahari je bio pod snažnim uticajem hipi ideologije i rokenrola, na neki način bio je promotor tog senzibiliteta među našim piscima, kao i vi. Rokenrol je nešto što vas sigurno povezuje?

David Albahari Foto:FoNet

– Svakako. Iako smo pripadnici različitih generacija, vezivale su nas zajedničke kulturne reference, između ostalog i rokenrol, jedini planetarni fenomen 20. veka, koji je, ispostavilo se, pre nego što je integrisan u tržište kulture i postao industrija, bio jači od svih ideologija i izvršio vrlo jak uticaj na sve druge umetnosti, od književnosti do filma. U „Književnim novinama”, gde sam bio urednik, David i ja smo 1985. priredili temat „Rokenrol i književnost”, u kojem su pisali najznačajniji poklonici i poznavaooci rokenrola toga vremena, uključujući i pojedine muzičare. Recimo, u tom tematu je Dušan Prelević debitovao kao pisac. Kasnije su novosadska „Polja” objavila pomenute priloge u knjizi „Uhvati ritam”, što je svakako prvi ambiciozniji pristup toj temi iz posebnog ugla. Kasnije je istraživanje rokenrola postalo deo akademske prakse, u svim vidovima, od nastavnih kurseva do doktorskih disertacija.

„Imao je vedrinu dečaka i nesumnjivu dobrotu na licu“: Održana komemoracija književniku Davidu Albahariju

Ne treba zaboraviti da je Albahari krajem 80-ih bio jedan od potpisnika peticije za legalizaciju marihuane u našoj zemlji, što je takođe zanimljivo. Da li ste se i tu pronalazili?

– Da, i to je bio deo hipi pokreta, David nije krio taj afinitet. Međutim, ja sam sazrevao uz pank i

novi talas, i veštački rajevi i eksperimenti sa njima me nisu privlačili.

Albahari je bio predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, pre i tokom raspada zemlje. Koliko je taj osećaj pripadnosti uticao na njegovo pisanje?

– Ne u onolikoj meri koliko se to manje upućenim čitaocima čini. Svakako da je pitanje jevrejskog identiteta važno u Davidovom pisanju, ponekad je i dominantna tema u njegovim romanima, recimo u „Mamcu”, „Gecu i Majeru” i „Pijavicama”, ali je ono uvek izricano na književno primeren, estetski oblikovan način. Evo šta je on sam rekao o tome u jednom od razgovora sa mnom: „Stalno mislim i pišem o identitetu kao neuhvatljivoj kategoriji, zato što se menjanje identiteta stalno događa, a pisanje ne čini ništa drugo nego prati tu promenu... Drugim rečima, identitet (ako o tome govorimo) ne osećam kao datost već kao mogućnost izbora, iako me istorija upozorava da nam u kritičnim trenucima identitet zapravo određuju drugi, a ne mi.”

*David Albahari i Mihajlo Pantić
Foto:Privatna arhiva*

Posećivali ste više puta Albaharija u Kanadi. Kako vam je delovao tamo u odnosu na ovde? Koliko se promenio?

– Više se promenila njegova književnost, nego on sam. Promenu jezičke i kulturne sredine tematizovao je u svom pisanju, ali je u suštini ostao ono što je oduvek bio, poverenik i posvećenik književnosti, blag i duhovit čovek, odan prijatelj, bez potrebe da ijednog trenutka ističe svoju važnost ili uspešnost. Shvatao je to kao deo života u kojem je davanje za njega uvek bilo bitnije od uzimanja.

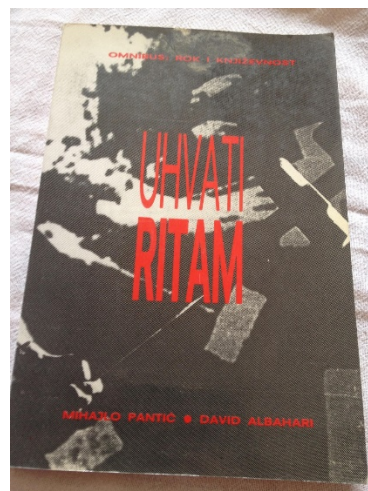
Da li je kao pisac dobio adekvatno priznanje u našoj javnosti?

– Mislim da jeste, i da će njegove knjige i u budućim vremenima imati svoje čitaoce, spremne da se upuste u dijalog sa njegovim neponovljivim, sugestivnim viđenjem sveta. Osim što je dobio mnoge značajne nagrade, što je bibliografija radova o njegovoj prozi vrlo obimna, i što su o njoj pisane knjige, branjene doktorske teze i priređivani zbornici, ne treba prenebregnuti činjenicu da je jedan od najprevođenijih savremenih srpskih pisaca i da njegova dela i u širem evropskom, pa i svetskom kontekstu osvedočuju visok estetski i poetički kvalitet književnosti kojoj je pripadao.

Vaša knjiga priča „Roman o Cibulki” je upravo izašla u izdanju Srpske književne zadruge. Zanimljiva je tema: gubitnik, bivši bokser, pijanac na margini... Šta vas je podstaklo da napišete priču o jednom takvom čoveku?

– Cibulka je sasvim različit od protagonista, namerno ne kažem junaka, iz mojih drugih knjiga priča u kojima uglavnom pišem o ljudima sličnim meni. Sa njim, međutim, nemam nijednu dodirnu tačku, on je od onih likova koji se jednostavno nametnu piscu kome ne preostaje ništa drugo nego da opiše njihov život od početka do kraja. Tek kada sam po sili njegove prirode, bolje reći „volje”, napisao nekoliko priča o njemu, shvatio sam da me zapravo zanimaju ljudi koji se ni na koji način ne mešaju u sopstveni život, jednostavno mu se prepuste, bez namere da u svojim zemaljskim danima učine bilo šta smislotvorno ili nabolje. Posle je sve išlo samo od sebe...

*Arhipelag
Nova.rs, kultura, 07. sep 2024*

Dina Rubina: Biografija

Kada sam se uverila da moja biografija mora da se postavi na sajt, počela sam da listam rečnike i enciklopedije, gde su – od kratkog pasusa do opširnog članka – predstavljene različite verzije moje prilično osrednje i apsolutno dosadne biografije.

Obično sam prilično ravnodušna prema takvim stvarima, verujući da ih niko ne čita. U suštini, koga briga kakav je fakultet završio autor ovog ili onog romana, koliko braće ili sestara ima, koliko dece, muževa i ostalog životnog đubreta...

Neko vreme me je čak i nervirao zahtev kreatora mog sajta da napišem svoju biografiju. Na kraju, biografija svakog pisca se deli na male i velike komade da bi raspalili stvaralačku vatru na kojoj se i sami grčimo tokom čitavog našeg književnog života.

Tada sam odlučila da ovu stvar sagledam sa stanovišta zanatlije. Ovde je, kažu, izvesna sporedna junakinja još nenapisanog romana. Uzmite to i – ponekad sažeto, ponekad detaljnije – ocrtajte neku vrstu slike svog životnog puta. Na to sam se odlučila.

Dakle...

Rođena sam 1953. godine, nakon Usatijeve smrti, u porodici umetnika i nastavnika istorije. Oboje su rođeni u Ukrajini. Otac u Harkovu, majka u Poltavi. Roditelji su svaki na svoj način stigli do Taškenta. Majka - sa talasom evakuacije, pojavila se kao devojka od sedamnaest godina, požurila da se upiše na univerzitet (užasno je volela književnost). Prijemna komisija ju je strogo pitala: „Da li si za filologiju ili istoriju?“ Završila je ukrajinsku školu, prvi put čula reč „filološki“ i bilo joj je neprijatno da pita šta to znači, pa je upisala istoriju. Noću je radila kao čuvar u fabrici oružja, danju je spavala na predavanjima koje su držali sjajni profesori sa moskovskih i lenjingradskih univerziteta koji su evakuisani u Taškent. Te ratne zime bile su monstruozno mrazne. Kartonski đonovi cipela bili su vezani užadima. Studenti su se spasli od gladi orasima - čaša je koštala samo kopejku. Tada nisu

znali da su užasno kalorični. Pored toga, studentska menza je obezbedila slanu hranu. I studenti i profesori su u aktovkama nosili limene činije i kašike... Jednog dana moja osamnaestogodišnja majka je slučajno zamenila aktovke (identične, od platnene tkanine) sa čuvenim moskovskim profesorom koji je u svojoj držao kurs o srednjem veku. Udžbenik. Uplašena, prišla je profesoru i rekla: „Profesore, slučajno ste mi uzeli aktovku, strašno me je sramota. Ako je otvorite, videćete da u njoj nema ničega osim činije i kašike.

Profesor je na to rekao: „Kada biste otvorili moju, videli biste isto“.

Moj otac, poreklom iz Harkova, vratio se iz rata kao mladi poručnik u Taškent, kod svojih evakuisanih roditelja. Ušao je u umetničku školu, gde je istoriju predavala njegova vršnjakinja - veoma lepa, duhovita devojka...

Tako su se upoznali moji roditelji.

Oboje u svojim porodicama imaju legende, prilično književne. Od jedne legende sam već smislio „putopisne beleške“.

„Nedeljna misa u Toledu“ je objavljena u drugom broju „Priateljstva naroda“ i uvrštena u knjigu izdavačke kuće *Vagrius*. A „Ciganska legenda“, o rođacima po majci, još uvek čeka u rukopisu. Nemoguće je pisati ukratko. Previše je romantično.

Verujem da su u periodu pre i posle revolucije moji preci radili upravo ono što su radile stotine hiljada ukrajinskih Jevreja: malo trgovali, malo učili, malo učili druge. Moj pradeda po majci bio je religiozan čovek, poštovan i - sudeći po nekim njegovim izjavama koje se i danas citiraju u porodici - neobično duhovit. Njegov pradeda po ocu bio je varšavski taksista, čovek neobuzdanog besa, zbog čega je njegov deda sa četrnaest godina pobegao od kuće i nikada se nije setio svoje porodice. Od ovog ne tako dalekog pretka dolazi temperament i sposobnost koji kvari odnose sa ljudima.

Moje detinjstvo, kao i moja mladost i ceo moj kasniji život, bili su u skućenim kućnim uslovima, bukvalno: malim stanovima u kojima odrasla osoba nema svoj kutak. Jedna od prostorija je svakako radionica, jer su u svim uglovima najpre postavljene očeve stvari, pa muževljeve. O svemu tome pisala sam u priči „Kamera se uvećava!“ Dakle, fizički svakodnevni pritisak, kao i pritisak okolnosti, stalno pritiskaju. Pa i časovi muzike po nekoliko sati dnevno - posebna muzička škola na konzervatorijumu. Uopšte, imalo se o čemu pisati.

Nepopustljivo lice na fotografijama iz tih godina. Moje lice. Ranjive oči, četvrtaste jagodice. Prilično jadno stvorenje, pritisnuto služenjem lepe umetnosti, prokletstvo...

Moje sazrevanje – odnosno ulivanje jasnog kockastog mozga u alkohol i začine života u kolonijalnoj prestonici – pratile su vizije. Tačnije, najobičnija stvar - scena, nasumična fraza koja se topi u uličnoj gužvi, detalj iz svakodnevnog života

odjednom je u meni zaiskrilo. Nežno podvodno zujanje u ušima, pritisak dubine, sparno zveckanje vazduha, koje se na vrućini diže iznad vrelog peska, pratili su ove nepozvane meditacije. Tako sam jednog dana, na času fizike, izletela kroz prozor i napravila dva glatka kruga iznad školskog igrališta. Već sam pisala o tome.

Drugi put me je na putu iz muzičke škole zaslepio čudesan pejzaž na popucalom zidu drvene kuće u uglu polunapuštenog gradilišta. Pejzaž, pejzaž. Mislim ovo bukvalno. Iz nekog razloga, nisam stala da pažljivo ispitam sliku, ali stišćući fasciklu sa notama za svoj mršavi stomak, prošla sam, okrenuvši glavu unazad da zadržim divnu viziju tutnja u ušima, drhtaj vazduha... Sutradan nije bilo pejzaža. Nesvestica, očaj. Čeznja za porcelanskim lepotama zagrobnog života. Sada mislim da je to bila mazarija jednog od radnika - zašto ne? Verovatno je okačio sliku da se osuši, a zatim je uklonio. Ukratko, danas ne bih bila ni za mrvicu zaintrigirana takvim avanturama moje mašte. Tada sam živela duboko i opasno. Na ivici ludila, kao i mnogi tinejdžeri.

Stalno padam u meditaciju. Padanje u neke bunare podzemnog blaženog mraka, slatke obamrlosti i gledanje sebe iznutra: satensko dno zatvorenih očiju, sa snopovima smaragdno-narandžastih iskri koje jure naokolo.

Centralni put detinjstva bila je muzička škola na konzervatorijumu.

Šta može biti strašnije i nerealnije od ispita iz klavira? Zveckanje ruku, klizanje tastature, otisci prstiju na uskim poledinama crnih tastera od oznojenih prstiju... I uvredljivo zaboravljanje nota. Šta se uopšte može porediti u smislu poruge i poniženja sa vašim neposlušnim telom?

Pankreasna melanholija, mučnina u zglobovima, otečene oči - onako kako sam se ja plašila scene, niko se nije plašio nje. U detinjstvu i mladosti izbacila sam iz sebe suštinu ovog senfnog užasa, istisnula ovu predsmrtnu, posmrtnu lepljivu hladnoću iz svojih smrznutih pora. Ne bojim se više ničega... Sve sam videla, vratila sam se iz pakla. Zato nikada ne brinem o svojim književnim nastupima.

Dečja prijateljstva su krhka stvar, brzo nastaju, brzo se raspadaju... O Taškentu tek treba da pišem, bio je to veoma interesantan grad u moje vreme, blagosloveni jug, sa svim detaljima života koji su usledili, prijateljstvima, komšilukom, neka vrsta južnog vavilonizma, mešavina jezika i rasa. Tema je preširoka, a ja sam čovek detalja.

Dakle, završila sam specijalnu muzičku školu na konzervatorijumu za darovitu decu. Takav elitni težak rad, o tome sam i pisala u „Časovima muzike“, a pisaću još. Klavir, dođavola.

Iz školskih godina ostalo je samo jedno prijateljstvo koje je i dalje sa mnom. U Izraelu živi, blizu Haife, svira violinu, predaje, već je baka. A juče smo mi, osmaci, stajali na prozoru posle „tehničkog“ ispita, na drugom spratu škole koja

nosi ime Uspenskog. Gledala je kako sneg pada i grejao ruke na radiatoru. To je bilo juče.

Zatim – konzervatorijum, nastava u Institutu za kulturu i ostalo smeće biografije, iz koje su odavno izrasli romani i priče.

Iz prvog, nesrećnog braka i odraslog sina, iz drugog, srećnog, kćerka.

Prva priča objavljena je u časopisu *Mladost* kada sam imala šesnaest godina. Zvala se "Nemirna priroda", ironična priča, objavljena u rubrici "Zelena aktovka". U to vreme sam se stalno šalila.

Zatim su tamo objavljene još dve priče, nakon čega sam svečano prešla u odeljenje za prozu ovog časopisa i tamo objavljivala do mog odlaska iz Sovjetskog Saveza. Naravno, nisu uzeli moje najbolje stvari. Dakle, priče, sitnice. Ali čitaoci su me pamtili, voleli me i čekali časopise sa mojim stvarima. Dakle, napustila sam zemlju već kao poznati pisac.

Mnogi časopisi su me prepoznali izdaleka, iz inostranstva, verovatno sam morala da probijem branu „novog sveta“. Istina, u Izraelu sam postala potpuno drugačiji pisac, ali to je druga tema.

I moj spisateljski život u Taškentu je veoma zabavan - zaplet za prozu. Da bih zaradila novac, prevodila sam uzbekistanske pisce. Dobila sam nagradu od Ministarstva kulture Uzbekistana za direktan hakerski rad, koji sam napisala na osnovu uzbekistanskih narodnih priča, zajedno sa pesnikom Rudolfom Barinskim. Činjenica je da sam svog prvog muža sa malim sinom ostavila da živi sa roditeljima i time umnožila večite teskobe. Trebalo mi je hitno da kupim zadružni stan, pa sam sela i napisala predstavu za pozorište muzičke komedije. Tamo je postavljena i uspela (što se vidi iz nagrade). Koristeći honorar, kupila sam jednosoban stan, u kome sam živela pre preseljenja u Moskvu. Predstava se zvala „Čudesna doira“ (to je instrument kao tambura). Prijatelji su je, naravno, preimenovali u „Divnu Dvoiru“.

Pozorišta su postavila predstavu po mojoj priči „Kada će padati sneg?“ I dalje se emituje u formi radio emisije, a na centralnoj televiziji je više puta prikazivana u vidu telepredstave. Postavljena je u Moskvi, Permu, Brjansku i bog zna gde drugde. Do danas mi neka pisma pokrajinskih direktora donose razne informacije o produkcijama.

Na Uzbekfilmu je snimljen i film zasnovan na neuspešnoj priči „Sutra, kao i obično“. Film je takođe užasan. Zvala se „Naš unuk radi u policiji“. To je bilo 1984. godine. S druge strane, uspešna priča „Kamera se uvećava“ nastala je na osnovu materijala ovih filmskih stradanja. To znači da su se patnja i vulgarnost isplatili, odnosno da su isplativi.

Generalno, uverena sam da se moja proza može samo čitati. (Nedavno je Daša Jurska pročitala jednu od priča u predstavi Moskovskog umetničkog pozorišta). Igrati me u pozorištu i bioskopu jednako je nemoguće kao Iskandera ili Dovlatova.

Proza pisaca sa izraženom autorskom intonacijom ne može se preneti na scenu i platno. Treba da se pomirite sa tim.

Kada se snimao ovaj nesrećni film, upoznala sam svog drugog muža, što znači da je patnja bila dvostruko vredna. Sa njim sam se preselila u Moskvu. Opet – u skučenosti, u „skučenosti“, gde smo živeli do 1990. godine, godine emigracije, do sledeće, već izraelske egzistencijalne i potpune „natrpanosti“: stanovi, novac, država.

U Moskvi sam živela kao slobodan umetnik. Uopšte, živim kao slobodan umetnik od svoje dvadeset i treće godine; tek sam počela da radim u fragmentima kada sam se preselila u Izrael. Moj krug kontakata je veoma raznolik. Naravno – pisanje, umetnost, muzika. Najširi. Na prvi pogled, ja sam prilično otvorena osoba, prilično sekularna. Dakle, teško je navesti poznanike. Moj muž je neko vreme radio u Pozorištu na Taganki, postavio nekoliko predstava sa rediteljem Efimom Kučerom, ovde je glumačka komponenta; pisala sam radio-drame na moskovskom radiju, evo još jedne strane moskovskog života i časopisa, Centralne kuće pisaca... Jednom rečju, kao i svi moskovski pisci.

Ovo je biografska, kreativna, lična prekretnica.

I šta god da sam radila u Izraelu – malo sam služila, mnogo pisala, nastupala, živela na „okupiranim teritorijama“, putovala pod metcima, dobijala književne nagrade, objavljivala knjigu za knjigom u Jerusalimu i u Moskvi... Sve ovo je opisano, opisano, opisano...Nema potrebe da se ponavlja.

Postoje dve nagrade za knjige. Jedna, nazvana po Arije Dulčinu, za knjigu „Jedan intelektualac je seo na put“, druga, iz Unije izraelskih pisaca – za roman „Evo dolazi Mesija!“

Doživim period kreativne krize svaki put kada stavim tačku na još jedan roman-priču-esej. Generalno, živim u večnoj kreativnoj krizi. Visoko samokritična. Posle preseljenja u Izrael, zaista sam ćutala šest meseci. Ali to nije bila usko kreativna, već totalna lična kriza, o čemu sam pisala i u priči „Na tvojim vratima“ i u romanu „Evo mesije!“

Moj muž i moja ćerka su religiozni u pravom jevrejskom smislu te reči. Sa svim pratećim detaljima života. Izvlačim se iz bilo kakvih okova, kakav umetnik treba da bude, iako se, naravno, stalno obraćam Bogu.

Copirigt © 2019 Dina Rubina

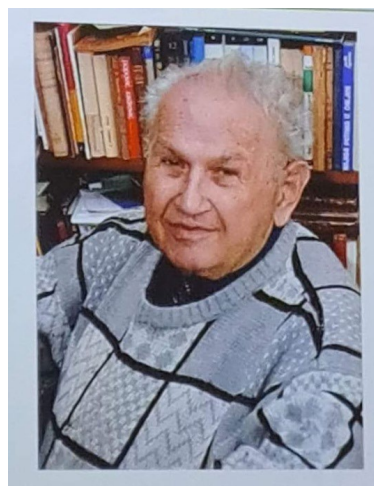

Narcisa Potežica

Sjećanje na Branka Polića (1924 - 2014)

*Povodom 100-te godišnjice
rođenja i 10-te obljetnice smrti*

Ove godine se navršila 100. godišnjica rođenja i 10. obljetnica smrti Branka Polića (1924-2014). Bio je legenda kulturnog Zagreba, dugogodišnji kritičar, poznati voditelj i urednik radio emisija, pisac nekoliko knjiga i najviše značajan kao urednik časopisa NOVI OMANUT (s podnaslovom „Prilog židovskoj povijesti i kulturi“) a ujedno je bio i predsjednik Kulturnog društva *Miroslav Šalom Freiberger*.

Branimir/Branko Polić rođen je 24. travnja 1924 a umro 9. studenog 2014. Njemu u čast bila je u Židovskoj općini Zagreb u utorak 16. travnja 2024. organizirana na tribini Kulturnog društva *M.Š. Freiberger* komemorativna večer na kojoj je istaknuto da je bio

i nekadašnji predsjednik ovog Društva.

U znak komemoriranja najprije je prikazan sjajan dokumentarni film HRT-a autorice Mire Wolf (scenarij i režija), a uslijedilo je prigodno predavanje dr. sc. Ljiljane Dobrovšak, s naglaskom prikaza njegove svestranosti i o njegovom zalaganju kako bi dio kulture iz svijeta prenio u tadašnji poratni Zagreb oko sredine 19. stoljeća.

U dokumentarnom filmu iz 2014. godine putem intervjua s Brankom Polićem upoznajemo njegov život i rad. Zanimljivo je da je snimanje filma završeno 14. lipnja 2014, a Branko Polić je umro iste godine 9. studenog. Gotovo do kraja života bio je pun entuzijazma i želje da objavljivanjem članaka u časopisu NOVI OMANUT proširi znanje svojim čitateljima i prenese informacije o židovskoj kulturi, ličnostima, knjigama i događajima. U tome je bio uvijek neumoran a svoj zanos je širio na sve oko sebe. Svi koji smo ga znali pamtimo ga baš po tome.

U prikazanom filmu Branko Polić kao devedesetogodišnjak pripovijeda o svom životnom putu.

Potječe iz poznate zagrebačke židovske obitelji

Polić-Frelić, živo nam pripovijeda o svojoj ranoj mladosti, školovanju, zatim o bijegu s majkom u doba Drugog svjetskog rata iz okupiranog Zagreba u Hrvatsko primorje gdje su bili najprije u Kraljevici a kasnije o boravku u Kaboru na Rabu. Dalje slikovito priča o osnivanju logorskog orkestra u kojem i sam svira. Poslije kapitulaciji Italije priključuje se 1943. partizanima, no ubrzo se razbolio. Maturirao je 1945, a potom je francuski jezik i književnost studirao u Parizu na Sorboni. Po povratku iz Pariza, grada svjetlosti i kulture, želi što više utjecati na kulturu svoga grada, pa svoja iskustva i znanje prenosi u svoj grad - u Zagreb. Ujedno studira engleski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a 1950. je primljen u redakciju Radio Zagreba gdje je radio kao novinar i kritičar u glazbenom programu. Preko tri i pol desetljeća proveo je prvo kao novinar i kasnije urednik radio emisija na Trećem programu koje su bile rado slušane s briljantnim informativnim tekstom uz zanimljive pojedinosti i glazbene priloge zlački odabrane. Bio je poznati kulturni djelatnik u Zagrebu s enciklopedijskim znanjem, ali osobito je poznat kao vrsni muzikolog koji je vodio sjajne i rado slušane radio emisija na Trećem programu Radio Zagreba. Godine 1964. postaje urednik govorne muzičke redakcije i voditelj emisija kao na primjer *Riječ je o muzici, Interpreti i njihova ostvarenja* i mnogih drugih na Trećem programu Radio Zagreba sve do umirovljenja 1985. godine.

Odlaskom u mirovinu posvetio se djelovanju u židovskoj zajednici kao predsjednik Kulturnog društva *M. Š. Freiburger* koji objavljuje svoj časopis o židovskoj povijesti i kulturi. Bio sjajan urednik NOVOG OMANUTA u kojem je okupio važna imena kao svoje suradnike i poticao ih da pišu i šalju priloge za njegov časopis.

Poslije filma je na predavanju o životu i djelu Branka Polića, koje je održala dr. sc. Ljiljana Dobrovšak, prikazana je biografija Branka Polića uz odlično pripremljen powerpoint s brojnim fotografijama i ponovo s naglaskom na njegovu svestranost i široku lepezu informacija koje je želio pružiti svojim slušateljima i čitateljima. Poznat kao autor brojnih emisija o glazbi, pisao brojne glazbene kritike, koje je objavljivao u domaćim i inozemnim časopisima. Također je bio prevoditelj s francuskog, govorio je engleski, talijanski i ruski i prenosio vijesti iz mnogih zemalja.

Polić je autor četiri knjige sjećanja, to su „Vjetrenjasta klepsidra,” Zagreb, 2004, „Imao sam sreće”, Zagreb, 2006, „Pariz u srcu studenta”, Zagreb, 2008, „Na pragu budućnosti”, Zagreb, 2010. Napisao je dvije knjige glazbenih anegdota a to su „100 glazbenih anegdota”, Zagreb, 2011. i „Pregršt glazbenih anegdota, Zagreb, 2012. (sve naklada Duriex).

Uz to je napisao dragocjen prilog o Židovima u Našicama. Bio je predsjednik Društva *M.Š. Freiburger* od 1993. do 2001.

Kao urednik časopisa NOVI OMANUT čiji je izdavač Židovska općina Zagreb, okupio je intelektualnu elitu ne samo svoje generacije, nego i mlade, sa ciljem da židovskoj a i široj kulturnoj sredini približi židovske teme po čemu ga treba posebno pamtiti i odati mu priznanje. Također je postao član Uredništva tadašnjeg Biltena Židovske općine Split, danas *Ha-Kola*.

Pokrenuo je i Židovski biografski leksikon.

Godine 2012. je bio odlikovan od tadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske, I. Josipovića, redom *Danice Hrvatske* s likom Marka Marulića za dugogodišnje zasluge za glazbenu kulturu i njeno promicanje.

Skroman kakav je bio, nije se razmetao svojim velikim znanjem, ali svi se sjećaju da je bio po ogromnom znanju živa enciklopedija. Poznat je kao veliki intelektualac renesansnog tipa kakvih više nema.

Zanimljivo je da je su u filmu o njegovom životu i djelu korišteni dijelovi video snimke već spomenutog zadnjeg razgovora s Brankom Polićem u lipnju 2014.

Iste godine, poslije pada u svojoj kući *Vili Polić*, na Krležinom Gvozdu 15, i kraćeg boravka u bolnici, gdje je još uvijek pratio radio emisije, zauvijek otišao 9. studenog 2014. naš veliki promicatelj židovske kulture, nezaboravni Branko Polić.

Kroz emotivno pričanje Ljiljane Dobrovšak i prikazane fotografije saznali smo o ugodnim susretima u njegovoj kući, okupljanjima prijatelja, da se volio družiti s mladima, duhovit i jednostavan da je bio omiljen intelektualac grada Zagreba, a tako je i proslavio svoj 90-ti rođendan, nasmijan u crvenom džemperu.

Takvog se upravo i sjećamo – kao legende kulturnog Zagreba kojih ima sve manje – takvih intelektualaca i kulturnih djelatnika koji svoje znanje žele prenijeti svojoj sredini.

Tribina je završila s nekoliko diskusija, u stvari osobnih sjećanja, kao što je njegovo posjećivanje svih koncerata i kazališnih predstava, kao neumornog kulturnog radnika uvijek radoznalog da upozna nešto novo, da potakne na suradnju, potiče promicanje opće, a napose glazbene i židovske kulture, ostat će svima u pamćenju. A komemorativna tribina održana u travnju pokazala je i podsjetila njegove prijatelje i suradnike, koji ga se rado sjećaju s poštovanjem, kao jedinstvenog čovjeka.

Obzirom da je rođen prije 100 godina, a umro 9. studenog 2014, dva datuma su povezana s njim, trebamo se ove godine podsjetiti na entuzijizam Branka Polića.

Zoran Radisavljević

Svet je poziv na pustolovinu

Knjige Jovice Aćina (1946), tvrdi Vladislav Bajac, nikada nisu bile jednostavne. Ali, kad bi im se pronašao ključ čitanja – one bi postale bistra reka čija vas matica nezaustavljivo vodi ka cilju – ušću.

Izdavačka kuća „Geopoetika” iz Beograda objavila je knjigu Jovice Aćina „Ušće Okeana”, knjigu lutalaštva, zagonetnosti i izuzetne spoznajne snage, sa Okeanom u glavnoj ulozi. Među njegovim novim knjigama su i „Ko hoće da voli, mora da umre”, „Mali erotski rečnik srpskog jezika”, „Dnevnik izgnane duše”, „Pročitano u tvojim očima”, „Šetnja po krovu: Sabrani crteži Franca Kafke”...

Priče o ljudima nesrećne sudbine

Volite da putujete, da lutate, pa makar i ulicama Beograda. Sta putovanja, upoznavanja novih svetova, znače piscu?

Putovati, lutati, moguće je i u sopstvenoj sobi. Verujem da je to izraz želje da se ne mirimo sa granicama, da ih prelazimo i, po mogućstvu, brišemo i tako neprestano širimo svet, podjednako onaj koji nas okružuje i onaj koji je u nama, odbijajući da u njemu vidimo zatvor čiji zidovi nas guše. Svet je poziv na pustolovinu koja nas menja. Kad tako gledamo na stvari, teško je odoleti putovanjima koja nas snabdevaju novim vidicima i susretima, kao i novim pričama. Po svemu rečenom, putovanje i lutanje se gotovo podudaraju sa našom maštom, a to znači da nas podstiču na stvaranje.

Vaše omiljene teme: istraživanje prošlosti i prohticanje vremena, prisutne su i u novoj knjizi „Ušće Okeana”?

Pesnik je na neki način i ubica

Lepo ste uočili taj prelaz sa prostora na vreme. Moja lutanja se nikad ne zadržavaju samo u prostoru. Od njega je vreme čak dalekosežniji izazov. U prošlosti je zametak sadašnjosti, a u razvijanju tog zametka skriva se naša neuhvatljiva istina. Otuda mi je nemoguće da sebe zamislim bez stalne zapitanosti nad vremenom. Vreme je, ipak, u „Ušću Okeana” samo ambijentalna muzika. S druge strane, kad stari, čovekovo vreme ne mora biti jednostruko. Godilo bi mi, recimo, da budem jedan od srećnika kod kojih se vreme u kostima i vreme u srcu razlikuju, pri čemu se nadamo da je

drugo mlade od prvog. O starenju sam nekoliko puta, tokom proteklih godina, razgovarao sa Davidom Albaharijem, s kojim sam vršnjak. Nedavno me je pozvao da ispričam nešto o starenju za knjigu koju priprema. Sad čekam da mi se ta priča dogodi, a držim palčeve da to bude mladalačka i vedra priča o starcu čije je srce dečje i koji se onda, makar u duhu, oseća besmrtnan. Staračka java je, međutim, ne sumnjam, zagonetnija od mojih snova o njoj. U toj javi vreme ume da teče veoma bolno, i svako ko je dovoljno star i odvažan tada zna da je smrt jedini lek, ma koliko pomisao o tome leku nije baš najprijetnija. Kad me pitaju za nekog pisca koji je upravo umro, uvek osećam žalost zbog onoga što on nije stigao da napiše. Život je u onome što je napisao, smrt je u nenapisanom.

Knjigu je žanrovski teško odrediti: u njoj su kraće i duže priče koje se, na kraju, ulančavaju u romaneskno tkivo – ulivaju se u ušće Okeana?

Volim pisanje koje je slobodno i koje ne mari za zakone žanra. Iako se priče, kako odmiču, sve razgovetnije spliću i tako promiseću u obuhvatnije pripovedanje nalik romanu, ja se romana, ipak, odričem i samo ga sugerišem. Ako neki život može biti roman, nipošto nisam hteo da zaboravim da je taj roman sastavljen od priča. Okean u knjizi je Atlantski okean, ali on je i okean koji postoji u svakom čoveku. I tako završna priča, svojevrsna romaneskna priča, postaje okeanska priča čije ušće smo mi sami. U toj pripovesti bežimo od sebe, bežimo i od ovdašnjih tajkuna i mafijaša, ali smo istovremeno i jedino utočište sebi.

Izuzetno je zanimljiva priča o Garsiji Markesu, odnosno srpskom selu Hrisovulja, u kojem obožavaju ovog pisca. Ovo je, istovremeno, i priča o neuzvrćenju ljubavi?

Da, ljubav prema svetu, a koju nam svet ne uzvraća. To može biti tragedija, ali ja sam to video kao komediju. Dabome, srpsku komediju. Zato knjiga počinje tim veselim slučajem. Ostale priče potom nasleđuju taj smeh, s tim da on biva sve gorči.

Jedna priča posvećena je ukradenom romanu. Mnogi naši stvaraoci iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske, bežeći u izgnanstvo, ostali su bez svojih rukopisa. Kako umetnici „preživljavaju” takve gubitke?

U priči je – prilično melanholičnoj, jer evocira moje sećanje na Prizren – ukradeni roman takoreći ukradeni život ili makar ukradena životna radost. Gubitak je nesaglediv. Teško je oporaviti se od njega. Izgubljeni rukopis može biti nadoknađen samo novim rukopisom – o izgubljenosti. Ali, za taj novi rukopis, kad smo izgubljeni, često nemamo više snage. Ipak, nikad ne smemo da se predamo. Za mene je, sa ovom knjigom, osećajući se i ja pomalo izgubljen, spasenje bilo u traganju za

ušćem okeana. Svako ko je nešto važno izgubio, mora da potraži svoje ušće svog okeana.

U priči o poslednjoj, nedovršenoj, priči E. A. Poa, pesnik se pretvara u – sabljarku. Ni u ovoj knjizi niste se odrekli svojih omiljenih mistifikacija?

Moja najomiljenija mistifikacija jeste da o svakojakim istinama govorim kao da su u pitanju fikcije, izmišljotine. Mistifikacije su način kazivanja istina kad ih vlast proganja i zabranjuje. Tako je donekle s mistifikacijama i kod mene bilo nekada. U priči o smrti i preobražaju Poa, pesnika crnog romantizma, u stvari se mešaju fantastika i poezija, jer samo tako su mogle biti dočarane pretnje koje mnoge vrebaju pošto umru. Pravo vreme za gomilu laži o nama nastupa, naime, onda kad nas više nema.

Razbijanje tabua

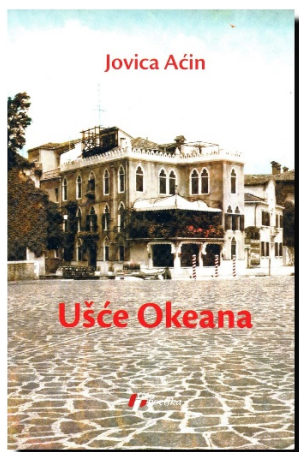
Srbi se hvale da su veliki ljubavnici, a vi ste napisali priču u kojoj glavni junak priznaje da ne ume da vodi ljubav. Da li je to razbijanje još jednog našeg tabua?

Pa dobro, desi se da ne umemo da vodimo ljubav. To se može dogoditi svakome, ne samo Srbima. Možda do toga, bar ponekad, dolazi kad nam ljubav nije uzvraćena! A da li smo veliki ljubavnici ili nismo, ne znam. Možda to i nije važno. Što se ovdašnjih tabua tiče, značajnije bi bilo govoriti o izuzetnoj političkoj veštini u ignorisanju siromašnih, kao i o nejednakosti u pravima i šansama... To je ono. Zapravo tabu-tema jeste i da se o tabuima uopšte govori. Samo nešto promrmljamo, znate već kako.

Kako?

Pa onako, kao kad hoćemo da saopštimo nešto, a da nas zlo ne čuje.

Politika, 28.8.2011.

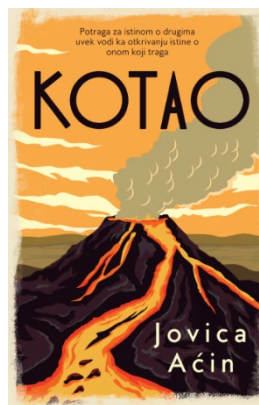
Geopoetika 2011.

Milan R. Simić

Kotao

O nepoznatim spavačima

Šta je vrednost ovog romana ako to nije osoben tip Aćinovog književnog pisma i njegova strategija kojom nas uverava da se romansijerski učinak nimalo ne poništava naizgled tričavim detaljima, beznačajnim događajima, koji sve vreme narastaju da postaju ono najbitnije u romanu – fabulom u kojoj i nevažno postaje važno; uz stalno prisustvo nečeg neuhvatljivog i uznemirujućeg. Otud je svaki tekst autentičnog književnog tragača pravo književno osveženje. Ostaje nam samo da se, čitajući i ovaj roman, uverimo u očiglednu piščevu osobenost.

I još nešto moramo istaći: ako neko od naših pisaca iskreno misli da je ono što nikada ne može napisati važnije od svega što je do sada napisao, to jeste Aćin! Otuda njegovo *beskrajno* traganje književnim svetom. Aćin tačno zna kakve junake želi i kojima dobrovoljno ustupa precizno određen prostor priče koja jeste pripovedačka raskoš. Likovi

uživaju u Aćinovoj „režiji“ i tako nastaje nezaboravna književna „žurka“ pisca i njegovih junaka sa jedne strane, čitalaca s druge. Svi pisci, pa i naši, stvaraju svoje čitaoce. Recimo hrabro, Aćin je jedan od najuspešnijih u tom nimalo lakom zadatku. Jer uloga takvih pisaca je da čitaoci prihvate piščevu istinu sa bezrezervnim zadovoljstvom.

Glavni junak Gambero Rosi, koji je kao student bio očaran Nićeom, posvetio se istraživanju njegovog boravka na Siciliji koji je pun zagonetaka; junakinja Aleksandra sakupljala je podatke o Servantesu... Život ih spaja na neverovatnan način. Gambero, sa porodicom, dolazi i živi u Srbiji. Ali pre toga zatiče nas Aćinova stvaralačka snaga izbora i neizbežan doživljaj sopstvenog književnog sveta sa poznatim ličnostima, filozofima, piscima.

U ovom slučaju u priči se posebno udomio Niće. A te Aćinove „zamke“ izazivaju i logičnu radoznalost i pitanje čitalaca: da li je to pisac izmislio ili je sve tako bilo? Posebno se to odnosi na poglavlja posvećena Nićeovom boravku u Mesini. Gambero pre puta u Mesinu budi se sa osećajem da je u njemu tokom spavanja bio nepoznati spavač. U Mesini, već izgubljene nade, susreće Aleksandru, upoznajemo se sa junacima Kurtom Fran-

Jovica Aćin

koboneom, profesorom koji je takođe bio posvećen Ničeovom životu, pričom o patuljastoj Melaniji koja je služeći Ničea dobila srebrnjak i od koga se nije odvajala do kraja života, uvezala ga je u đerdan; da je ostao njen portret koji je naslikao Paul Kle.

Shvatamo da je JUG zemaljsko rajsko čudo; nižu se divni misli profesora i Gambera, neobična razmišljanja o razlici velikih i malih knjižara. Saznajemo šta je to *Božanska lakoća*, ali i to da je Niče savršeno znao kako se žalost pretvara u komediju. Pak, Kurt Frankobone reći će da se ne treba plašiti, da slobodno može da se zaviri u Srednji vek, da nije mračan. Zanimljivo.

Gambero tumači Ničeove „Idile iz Mesine“, osam pesama. Nižu se divne misli, *Mrtvi su istorija*, čak čitamo i o specijalitetu kanibala (grozno) preuzetom iz knjige kupljene od uličnog prodavca. Tu je i mišljenje profesora da je Gete jedini Nemač kome Niče priznaje ideal savršenstva. A tek storija o Ničeovoj mašini za pisanje i čuvenom njegovom kišobranu? Jedrenjaku *Sveti januar*, gusarskom dnevniku! Lu Salome, pametna devojka. Nećemo o njoj. Ni o tajanstvenom noćnom posetiocu.

Naravno, u romanu je puno istorijskih ličnosti, priče-crtice o grčkim filozofima. A šta je sa budućnošću i većitim povratkom istog? To pitanje kao da lebdi sve vreme nad rukopisom. Uostalom, dosta je priče o zagonetnom Ničeovom boravku na Siciliji. Niče je neprestano išao ka SVETLOSTI, nadamo se da je konačno u njoj i da je tamo negde napokon spoznao razlog svog postojanja u ovozemaljskom svetu kao nevolji i cirkuskoj predstavi. VELIKA TAČKA, jer „takve su sve poslednje i nenapisane priče, bez reči i bez rešenja“.

Zašto ovakav neobičan poduži uvod. Jer je dokaz savršene književne piščeve maske zato što roman zapravo slavi život i ljubav, a prerasta u pravi psihotriler. Ljubav istraživača Gambera i Aleksandre (u Srbiji Gambero menja ime, zove se Pavle, zadržava Aleksandrino prezime), stvaranje porodice, kćer i dva sina, beg sa Sicilije zbog krvne osvete... Pokušavaju biznis u Beogradu, rastavljaju se, Pavle bira lepote istočne Srbije, živi sam u Negotinu, bavi se vinogradarstvom, poseduje vinariju, želja mu je da ga sahrane u vinogradu.

Zaplet oko njihovog razdvajanja, krvne osvete, prljavih igara na Siciliji, zbog čega ovaj Pavlov testamentarni rukopis, o otmici, ubistvu i neverovatnom šokantnom obrtu, ostavljamo čitaocima kao pravo piščevo iznenađenje. Psihotriler kao vrhunac Aćinovog pisanja. I neverovatan rasplet. Da li se prava istina nepovratno gubi kao sve pred vulkanskom lavom? Ko je izmišljen, ko stvaran, šta je istina a šta nije? Možemo reći – rukopis jednak matematici! Malo li je? I na kraju, pitanja. Ima li Aćin nepoznate spavače u sebi? Još bitnije: imamo li ih i mi?

Dnevnik

17.9.2024

Rođen je 13. decembra 1946. godine u Zrenjaninu, gde je završio osnovno i srednje obrazovanje. Dolaskom u Beograd na studije, započinje njegova i urednička karijera, od biltena Tehnološkog fakulteta, preko lista beogradskih studenata *Student*, kasnije do časopisa (*Delo*, *Književna reč*, *Gradac...*) i izdavačkih kuća (Rad, Službeni glasnik...). Svojevremeno je zbog tekstova u *Studentu* privođen i osuđivan, a list zabranjivan ili povlačen iz prodaje i spaljivan od strane tadašnje vlasti. I kao urednik časopisa *Delo* bio je često pod prismotrom, i saslušan od strane ondašnje političke policije. Uprkos političkim pretnjama i zabranama, uz ostalo, priredio je u Srednjoj i Istočnoj Evropi prvo izdanje važnog dela o logorskom sistemu, Solženjicinov *Arhipelag Gulag*, i to srpsko izdanje je u španskim novinama proglašeno jednim od deset najvažnijih događaja te godine u svetu.

O njegovom književnom delu priređeni su, između ostalog, temati u časopisima *Reč* (Beograd), *Polja* (Novi Sad), *Ulaznica* (Zrenjanin) i *Braničevo* (Požarevac).

Monografsku studiju o njegovom esejističkom delu napisao je dr Svetislav Jovanov, *Jeretik u oltaru*, izd. KOV, Vršac, 1994.

Ogledi i kritičko interpretativni tekstovi o Aćinu nalaze se u autorskim knjigama Vladimira Bitija (Zagreb), Branka Popovića, Marka Nedića, Mihajla Pantića, Radomana Kordića, Saše Hadži Tančića, Tanje Kragujević, Ivane Milivojević, Zorana Slavića, Dragana Velikića, Slađane Ilić, Save Damjanova, Bogića Rakočevića, Aleksandre Mančić i drugih. O njegovim radovima objavljeno je i stotinak studija, osvrta i prikaza u književnim časopisima, listovima, dnevnoj i nedeljnoj štampi, na radiju i televiziji. Kao osobeni izraz književnog poverenja, otvorena pisma u časopisima, a svako je svojevrstni esej za sebe, napisali su mu profesor Sreten Marić, Ivan Lovrenović (Sarajevo), Ljubomir Simović i Jovan Hristić.

Preveo je na srpski više od četrdeset klasičnih i novijih književnih i filozofskih dela sa nemačkog, francuskog i engleskog jezika. Između ostalog preveo je sabrana dela Franca Kafke.

Živi i radi u Beogradu.

Priče i eseji zastupljeni su mu u nizu srpskih i stranih antologija, časopisnih izbora i zbornika, a

prevođeni su mu i objavljuvani u mnogim časopisima u Francuskoj, Italiji, Španiji, Engleskoj, Kanadi, Rusiji, Poljskoj, Ukrajini, Vijetnamu, Sloveniji, Makedoniji, Bugarskoj, Mađarskoj, Grčkoj. Po jednoj od njegovih priča, iz knjige *Pročitano u tvojim očima*, snimljen je, koncem 2008. godine, i umetnički efektan kratkometražni igrani film (čiji je autor Andrej Aćin).

Član je Srpskog književnog društva.

Nagrade i priznanja

Nagrada „Stig“, za zbirku pesama *Unakrst divljine pamćenja*, Požarevac 1971.

Nagrada „Milan Bogdanović“, za književnu kritiku, 1975.

Nagrada „Đorđe Jovanović“, za esejistiku, za knjigu *Izazov hermeneutike*, 1975.

Borbina nagrada, za knjigu eseja *Poetika krivotvorenja*, 1991.

Nagrada „Pavle Marković Adamov“, za avangardnost u umetničkom stvaralaštvu, za knjigu *Uništiti posle moje smrti*, Sremski Karlovci, 1993.

Nagrada „Ivo Andrić“, za esej, za knjigu *Gatanja po pepelu*, Herceg Novi 1993.

Nagrada „Stanislav Vinaver“, za izuzetan autorski projekat, za knjige *Uništiti posle moje smrti* i *Gatanja po pepelu*, Šabac 1993.

Nagrada „Dušan Vasiljev“, za celokupno književno delo i za izuzetan doprinos modernoj srpskoj poeziji, povodom knjiga *Duge senke kratkih senki*, *Leptirov sanovnik* i *Nezemaljske pojave*, Kikinda 1999.

Nagrada „Karolj Sirmaj“, za *Nezemaljske pojave*, Vrbas i Temerin 1999.

Nagrada „Stevan Pešić“, za *Nezemaljske pojave*, Kovilj 1999.

Nagrada „Todor Manojlović“, za moderni umetnički senzibilitet, Zrenjanin 2002.

Nagrada Politike, povodom stogodišnjice lista, za najbolju kratku priču, za priču „Crni rols-rojs“, 2004.

Andrićeva nagrada, za knjigu pripovedaka, za novelu *Dnevnik izgnane duše* (poznata i pod naslovom *Dnevnik o vagini*), Beograd 2004.

Nagrada „Zlatni suncokret“, za najbolju knjigu godine, za *Pročitano u tvojim očima*, Vrbas 2006.

Nagrada „Sreten Marić“, (Kosjerić–Novi Sad–Beograd) za esej ili zbirku eseja, za knjigu *Goli pripovedač*, Novi Sad 2009.

Njegoševa nagrada, za roman *Srodnici*, Cetinje 2019.

Nagrada „Stanislav Lem“, Novi Sad 2019.

Nagrada „Veljkova golubica“, za sveukupno pripovedačko stvaralaštvo, 2020.

Nagrada „Milovan Vidaković“, 2020.

Nagrada „Laza Kostić“, za knjigu priča *Banja*, Novi Sad 2022.

Nagrada „Isidora Sekulić“, za knjigu priča *Banja*, 2022.

Knjige priča

Duge senke kratkih senki, u tri izdanja: Svjetlost (Sarajevo) 1991, Draganić (Beograd) 1997. i Ulaznica (Zrenjanin) 2003.

Uništiti posle moje smrti, u dva izdanja: KOV (Vršac) 1993. i Stylos (Novi Sad) 2000.

Leptirov sanovnik, Draganić (Beograd), 1996.

Nezemaljske pojave, Narodna knjiga, 1999.

Lebdeći objekti, Narodna knjiga, 2002.

Ko hoće da voli, mora da umre, Stylos (Novi Sad), 2002.

Mali erotski rečnik srpskog jezika, Stylos (Novi Sad), 2003.

Dnevnik izgnane duše (novela), Stubovi kulture, 2005.

Pročitano u tvojim očima, u dva izdanja: Stubovi kulture 2006. i 2007.

Ušće Okeana, Geopoetika, 2012

Jevanđelje po magarcu, Kulturni centar Novi Sad, 2013.

Roman

Kotao, 2024.

Knjige eseja

Izazov hermeneutike, DOB (Dom omladine Beograd), 1975.

Paukova politika, Prosveta, 1978.

Šljunak i mahovina, Rad, 1986.

Poetika rastrojstva, Svetovi (Novi Sad), 1987.

Poetika krivotvorenja, Svetovi (Novi Sad), 1991. i Službeni glasnik, 2013.

Gatanja po pepelu, u dva izdanja: Stubovi kulture 1993. i 2003, a treće izdanje u Zagrebu kod izdavačke kuće Antibarbarus, 2009.

Šetnja po krovu (priče i eseji uz sabrane crteže Franca Kafke), Geopoetika, 2007.

Goli pripovedač, KOV (Vršac) 2008. i Službeni glasnik 2011.

Apokalipsa Sad, u tri izdanja: KOV (Vršac) 1995, Rad 2004, Službeni glasnik 2012.

Zajednički radovi sa slikarima, bibliofilska izdanja

Odiseja jedne senke (sa slikama Ljube Popovića), Gradac, 2000.

Goli demoni, nage žene (sa crtežima Milenka Miletića), Rad, 2006.

Reference

Đorđević, B. (12. 7. 2022). „DA SVE ŠANSE SVETA NE BUDU IZGUBLJENE: Jovica Aćin o prvom kolu sabranih dela Franca Kafke u izdanju "Glasnika"”. Večernje novosti. Pristupljeno 12. 7. 2022.

Srpsko književno društvo/Jovica Aćin

Andrićeva nagrada”. Zaduzbina Ive Andrića. Pristupljeno 2. 3. 2022.

„Jovica Aćin dobitnik Njegoševe nagrade za roman "Srodnici"”. www.rts.rs. Pristupljeno 29. 1. 2020.

„Jovici Aćinu „Veljkova golubica” za pripovedačko stvaralaštvo”. soinfo.org. 3. 11. 2020. Pristupljeno 10. 12. 2022.

„Književna nagrada „Milovan Vidaković“ Jovici Aćinu”. Danas. 11. 12. 2020. Pristupljeno 10. 12. 2022.

Nonin, G. (2. 3. 2022). „Jovica Aćin i Zoran Đerić laureati nagrade “Laza Kostić””. Danas. Pristupljeno 2. 3. 2022.

„Jovici Aćinu uručena nagrada "Isidora Sekulić"”. Dnevnik. 24. 6. 2022. Pristupljeno 10. 12. 2022.

„RTS :: Preporuka :: "Kotao" Jovice Aćina - vulkanski mislilac i istina o kišobranu Robinzona Krusoa”. rts.rs. Pristupljeno 2024-08-05.

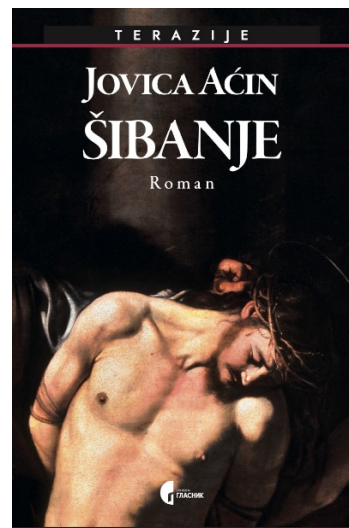
Aćin, Jovica (2024). Kotao: roman ili opereta o čudima sa neshvaćenim putnikom. Beograd: Laguna. ISBN 978-86-521-5227-8.

Vikipedija

Gojko Tešić

Šibanje

Službeni glasnik, 2024.

O prijateljstvu, ljubavi i zločinima, *Šibanje* je izazovno delo romaneskne umetnosti, sa policentričnom pričom o našem bolesnom vremenu u haosu i kosmosu „dva đavolska grada“, podjednako izmišljenih i realnih. Kroz njih nas kao kroz pakao vode dva zagonetna lika. Gardula, odmetnuta istoričarka koja sve zna, i arheolog smrti sa nadimkom Vedogonja, meta pogibli i progonjeni beskućnik sa beogradskih ulica.

U jednoj od kičmi ove višestruke povesti srećemo nepoznatu sliku zloglasnog umetnika Anđela Merizija (s početka XVII veka), čija smrt nije odgonetnuta do sada. Sliku je naručio dubrovački trgovac i novopečeni napuljski plemić, za oltar u crkvi u svome tek kupljenom selu Polinjano, na obali Jadrana. Dolutala je neobičnim putevima do Narodnog muzeja u Beogradu gde joj se potom gubi trag. U drugoj kičmi pomaljaju se mračni savezi između kriminala i politike, pa i zaraćenih strana čije se žrtve ne dele nego sabiraju. Evociraju se i vansudska satiranja nedužnih.

Ovo je takođe roman o uličnom pripovedanju shvaćenom kao raskrivanje tajni i kao intimna istorija.

Zasnovano na nizu istinitih događaja iz istorije i sadašnjosti, ovo delo, maštoglavo i neodoljivo, otkriva nam skrovite i čudovišne elemente u avanturi zvanoj naš svet, naše vreme. Aćin je velemaistor tragikomike i karnevalske ironije i groteske. *Šibanje* je magijski i magnetičan roman: kad ga otvorite i predate se čitanju, teško ćete moći da se odvojite od njega. Kad ga dočitate, nećete proći bez ošamućenosti koja prati svaku istinsku umetnost romana i čini nas boljim, a onda i svet može iznova postati podnošljivije mesto.

Miljenko Jergović

Isaac Bashevis Singer *Sjene nad Hudsonom,* V.B.Z., Zagreb 2022.

Nakon što sam prvi put bio u New Yorku, čitam romane koji se zbivaju u tom gradu. U glavi stvaram plan grada, raspoređujem ulice i avenije, ono malo što sam vidio i ono što nisam vidio, i na najbolji način produžavam iluziju putovanja. Tako sam prionuo uz "Sjene nad Hudsonom", posljednji piščev roman, objavljen šest godina nakon njegove smrti, koji inače vjerojatno ne bih čitao. Sve sam Singerovo pročitao, od rana mi je od važnijih pisaca, ali pomalo zazirem od rukopisa iz zaoštavštine, nedovršenih romana, posljednjih predsmrtnih knjiga velikih pisaca, koje objavljuju njihovi nasljednici... U takvim knjigama, osim što su pune stilskih neravnina i sitnih nepopravljenih rugobnosti od kojih je autor za života najviše zazirao, osjete se smrtna bolest, senilija, miris mrtvačnice.

Ali srećom, putovao sam u New York pa sam čitao "Sjene nad Hudsonom". Virtuozan, inovativan, stilski savršen i precizan, kao u najboljim danima, roman o nekolicini uglavnom dobrostojećih židovskih izbjeglica u Brooklynu, i njihovom životu krajem četrdesetih, u sjeni Holokausta. Ono što im se zbiva običan je, pomalo trivijalan život: ljubavi, preljubi, paralelni životi s jednom ili više ljubavnica; zatim propali poslovni poduhvati, kriza srednjih godina, iznenadne smrti. I sve to kroz neprestani pritisak vlastitog identiteta, kroz svojevrsnu duhovnu i duševnu presiju židovstva i svega što je to pripadanje izabranom narodu čovjeku u životu donijelo. Singer u svojoj predstavi savršeno koristi scenografiju velikog grada: vjerojatno i nema romana u kojemu je New York ovako opsesivno opisivan, ali na jedan neočekivan način, ne kao veliki grad, nego kao prisno mjesto, kao prisna beskrajna tuđina, kao svojevrsni mega-štetl, a ne kao mega-polis. Već negdje pri samom početku ove goleme romaneskne tvorevine (732 stranice) jedan je od najsnažnijih emocionalnih udara, kad zapada prvi snijeg te zime: "Gledaj – snijeg!" Uzbuđena poput djeteta, Anna je otrčala do prozora. Otvorila je jedno krilo i sada su stajali izloženi studeni. Dvorište je bilo bijelo. Grane na stablima u malenom vrtu bile su bijele. Samo je nebo nad krovom sjalo u blještavilu New Yorka, crveno i ljubičasto, bez ijedne zvijezde, kao da na njemu bjesni kakav kozmički požar. Pahuljice su padale jednolično, polako, pune zimske mirnoće. Toplina radijatora širila se u vanjsku hladnoću. (...) Greina je preplavila nostalgija, čežnja kakvu nikada prije nije osjetio,

osjećaj u kojem su se miješali Hanuka, Božić, Varšava. Poželio je zagrliti Annu, ali se zaustavio. Ispružio je ruku i na dlan mu je dolepršala pahuljica. S dječaćkim veseljem ostavio je ruku na okviru prozora kao da želi ohladiti vrelinu u sebi. 'Zima ipak dolazi', šapnuo je. 'Da. Često se iznenadim da nakon svega svijet još postoji.'

Singer nije sentimentalni pisac, ali je majstor sitnih ljudskih sentimentata. Osjećaji njegovih likova kirurški su precizno odigrani. Nijedan pisac ne piše tako. On je pisac maloga izoliranog svijeta za mali izolirani svijet. Bez ambicija da izvan toga izlazi. Duhovit do suza, jednih i drugih. Recimo, ovo: "Više mu je puta palo na pamet da se muškarac koji vozi auto obraća suputnici onako kako su se pobožni Židovi nekoć obraćali ženama – bez gledanja, lica uvijek okrenutog od njih. Tako je njegov otac, reb Jacob, pisar, razgovarao sa ženama koje su dolazile da im pogleda mezuze. Skrenuo je u prvu ulicu, izbio na Petu aveniju i krenuo prema centru..."

U tom svijetu male su razlike u stvari najvažnije, jer se na njima zasniva dramaturgija svakodnevice. Recimo, razlike u odnosu na to tko je odakle došao. Razlike između Židova iz Berlina i poljskog Židova. Berlinski Židov, recimo, stalno nešto prigovara američkoj površnosti, lošem životnom stilu, nesolidnosti, pa se nostalgично prisjeća kako je to bilo u Njemačkoj. Recimo, doktoru Halperinu treba izaći knjiga. Pitaju ga kad. "Tko zna? Kad sam u Njemačkoj objavljivao knjigu, bio sam glavni. Ovdje ovisim o prevodiocu. Može li uistinu misli jednoga jezika netko pretočiti u drugi?". Pitaju ga hoće li knjiga biti velika. "Hoće je skratiti. U Njemačkoj nikada nitko nikome nije skratio knjigu. Ako je nisu mogli objaviti u jednome svesku, izašla je u dva. Ovdje je knjiga masa bez oblika, koja se može rezati kako se kome sviđi. Da, da, ovo je Amerika. Ali kako protiv sebe? Danas je svijet ili lud ili siromašan, ili oboje u isto vrijeme."

Čeznutljiv za Njemačkom i za nijemstvom, za njemačkom kulturom, pravilima i običajima, doktor Halperin u isto je vrijeme izravna žrtva Holokausta, koja je na vlastitoj koži osjetila ono najgore njemačko. Nijemci su mu, na kraju krajeva, oduzeli pravo i da bude Nijemac, i da bude čovjek. Ali to je tek drugi dio njegova iskustva. Postoji i onaj prvi dio. Odrekne li ga se, odriče se dio vlastite ljudskosti. Tako je to izgledalo u prvo vrijeme po Holokaustu, krajem četrdesetih, u New Yorku. Singer genijalno hvata takve detalje i takve neispričane i za druge pisce neispričljive elemente ljudskog ili židovskog bivanja u povijesti. Anna, jedna od najvažnijih figura romana, u jednom trenutku kaže: "Ja sam siromašna žena, a usto imam i prošlost." Neobično precizno samoodređenje, tako da bismo ga prihvatili za moto.

Ovo neka bude samo kratak podsjetnik o čitanju jedne njujorške knjige. O njoj bih tek trebao pisati, bude li vremena.

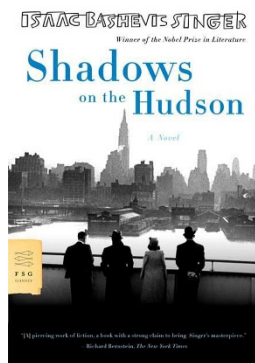
Drugi

Na svih sedamsto i kusur stranica romana *Drugi*, oni koji nisu Židovi, gotovo da se ni na jednom mjestu ne pojavljuju. Singer je takav pisac, pisac židovskoga u se zatvorenog svijeta, oko kojeg je samo zrcalo. Ali što nas toliko očarava kada već nismo Židovi? To što je zatvorenost koju on opisuje, emotivna i svjetonazorska distingviranost, u stvari osobno naša. Sve to smo mi, u jedva malo drukčijem svijetu. Jedan od rijetkih fragmenata s *Drugima*, u Brooklynu: “Svakakve su etničke grupe živjele ovdje i podizale djecu: Židovi, Talijani, Poljaci i Irci, crnci i Azijci. U ovim je nastambama kultura tinjala i gasnula. Ovdje su djeca odrastala bez ikakvog naslijeđa (...) Njihovi su duhovni oci bili nikogovići, koje Hollywood izbacuje kao na traci, njihova književnost petparački romani i vijesti iz žutog tiska. Koliko sve to može potrajati? Neće li se u bliskoj budućnosti ledene kape na polovima otopiti i za desetke metara podići razinu oceana? (...) Negdje u dubinama Azije novi barbari već su krenuli u pohod (...)”

Prevoditelj

Premda je roman, kao i sve drugo Singerovo, napisan na jidišu, mi imamo prijevod s engleskog. Odličan, precizan, uzorno književan, Tomislava Kuzmanovića. Singer je autorizirao engleske prijevode svojih knjiga, ali ove, na žalost, nije, tako da je grehota što je hrvatska kultura siromašna, pa nema prevoditelja s jidiša. Napomenimo da je u neka prethodna vremena, većih kultura i širega duha, na ovim prostorima živio Eugen Werber, glumac, epizodist u bezbroj jugoslavenskih filmova i televizijskih drama, judaist, pisac i prevoditelj s jidiša. Preveo je, recimo, za sarajevsku Svjetlost Singerova “Mađioničara iz Lublina”.

[Ajfelov most](#) 02. 06. 2024

Vladislava Gordić Petković

Vladislav Bajac

Pucanj u prazno

Geopoetika, 2024.

Šta se desilo kada je V. otišao u Njujork da snimi serijal reportaža o savremenoj Americi

Jugoslavenski i američki san i hotel Čelsi kao mikroslika istorije SAD u novom romanu Vladislava Bajca

Foto: Promo/Zoran Lončarević/Nova.rs

„Amerika! Hoće li to biti na delu, u praksi zvanog život – onaj lingvistički poznat, slikoviti, pucanj u prazno?“

Glavni junak V. odlazi 1984. u Njujork da snimi serijal reportaža o savremenoj Americi; dobija priliku da razgovara sa raznolikim javnim ličnostima i da sačini filmske priče o njima. Njegovi sabesednici su čelnici kablovskih kanala, urednici uglednih časopisa, izdavači, muzičke i televizijske zvezde, pa i jedna američka mis kratkog trajanja. Šta je stalo u četrdeset godina koje dele vreme dešavanja od vremena pripovedanja? Ne samo sećanja, koja imaju beskrajnu moć adaptacije, nego i jezik koji se neumitno menja; ne samo činjenice i afekti, već i bezmerni potencijal kontemplacije – upravo ona kreira uzbuđljivu hibridnu formu(lu) koja spliče esej i isповest.

Vladislava Gordić Petković

Foto: Vladislav Mitić

Hotel Čelsi je mikroslika američke istorije, koju čine njegovi stanari i posetioци: Lenard Koen, Alen Ginzberg, Leni Brus, Teodor Rošak, Timoti Liri, Ebi Hofman. Oni, i mnogi drugi, tvore „lanac slobodarskog duha“, zastupnici su borbe u kojoj se pojedinac suprotstavlja sistemu; oni su rodonačelnici sna koji pripada kolektivu, ne samo jednoj osobi.

Vladislav Bajac Foto Zoran Lončarević/Nova.rs

Vladislav Bajac je umetnik, učesnik i svedok koji podešava nišanske sprave tako da u memorijsku penu iskustva utisne i istraživanje životopisa koji su hronike jednog doba, i refleksiju o emotivnim i saznavnim dometima reči. Komično-satirična istraživanja jezika ne nude razjasnice, već razmrežavaju priče o kulturnom identitetu pripovedača. V. analizira rečenicu Lenarda Koena „ja sam zaista za matrijarhat“ delikatno, kao da slika portret – ukazuje na spregu građanskog i poetičkog, na savez namere i vere; umetnika naziva „Koen-koan“. V. odbija, učtivo a odlučno, da izvede nekakve pobedonosne zaključke: jer, zaključivanje je omalovažavanje duha i uma. Umesto zaključivanja, V. pravi, po sopstvenom priznanju, ekskurzije u svojim mislima.

Na trasi tog putovanja zastajemo na lucidnim promišljanjima muzičke i aktivističke karijere Harija Belafontea, na crtici o reči „frilenser“, na blistavom ogledu o legendarnom prevelikom odelu Dejvida Birna iz grupe Talking Heads. Veliko Birново odelo može se povezati sa čuvenim Filcanim odelom nemačkog avangardiste Jozefa Bojsa, sa projekcijom toplote koja štiti ali i usamljenošću koja umalo da ubije.

nova.rs, 2. novembar 2024.

Tanja Tolić

Šeherezada, Ahmatova i Murasaki

Tri priče o pisanom svijetu i povijesti književnosti

Naklada Ljevak upravo je objavila fascinantnu knjigu **Martina Puchnera** koji predaje englesku i komparativnu književnost na Sveučilištu Harvard. Autor u knjizi prati razvoj pripovijedanja, pisma i književnosti te širu javnost poučava da je pismo izumljeno barem dvaput, prvi roman napisan je u Japanu, a ne u Europi, a papiru je trebalo više od šesto godina da iz Samarkanda doputuje na stari kontinent

Fotografija grčkog kaleža iz VI. - IV. stoljeće prije Krista na kojem je prikazan pisar kako piše po voštanoj pločici (Foto: Staatliche Museen zu Berlin, Antikensammlung)

Otkako se pojavila prije četiri tisuće godina, književnost oblikuje živote većine ljudskih bića na planetu Zemlji. Za to uopće nije potrebno biti čitatelj. Književnost se rodila u trenutku kad se pripovijedanje preplelo s pismom; prije toga je pripovijedanje bilo prisutno u usmenim kulturama s različitim pravilima i svrhama. Sve što je uslijedilo, čitava povijest književnosti, započelo je u tom sjecištu. Martin Puchner, koji predaje englesku i komparativnu književnost na Sveučilištu Harvard kao profesor na Katedri Byron i Anita Wien, o tome je napisao fascinantnu knjigu koju je upravo – u izvanrednom prijevodu Snježane Husić – objavila Naklada Ljevak pod naslovom "Pisani svijet: kako pripovijesti oblikuju ljude, povijest i civilizaciju".

Pripovijedanje i tehnologije pisanja nisu slijedili pravocrtan put. Samo je pismo, napominje Puchner, izumljeno barem dvaput, najprije u Mezopotamiji, a zatim na američkom kontinentu. Indijski svećenici odbijali su zapisati sve pripovijesti od straha da će izgubiti kontrolu nad njima, a tu su bojazan dijelili zapadnoafrički pjesnici dvije tisuće

godina poslije i pola svijeta dalje. Egipatski pisari prigrlili su pismo, ali nastojali su zadržati ga u tajnosti, u nadi da će moć književnosti zadržati za sebe. Karizmatični učitelji poput Sokrata odbijali su pisati jer su se protivili ideji pridavanja autoriteta temeljnim tekstovima i tehnologija pisanja koje su ih omogućile. Neki su kasniji izumi djelomice prihvaćeni, kao kad su se arapski učenjaci služili kineskim papirom, ali nisu pokazali nikakvo zanimanje za drugi kineski izum, tisak.

Martin Puchner (Foto: privatna arhiva)

Martin Puchner razvoj književnosti dijeli u četiri faze. Prvom su fazom dominirale male skupine pisara, koji su jedini svladali rane, zahtjevne sustave pisma i zato su imali nadzor nad tekstovima koje su prikupili od usmenih pripovjedača, poput epa "Gilgameš", hebrejske Biblije i Homerove "Ilijade" i "Odiseje". Kako je rastao utjecaj tih temeljnih tekstova, u drugoj su im se fazi suprotstavili karizmatični učitelji poput Bude, Sokrata i Isusa, koji su prokazivali utjecaj svećenika i pisara i čiji su sljedbenici razvili nove načine pisanja.

U trećoj fazi književnosti sve su se više isticali pojedinačni autori jer mogli su se osloniti na inovacije koje su olakšale pristup pismu. Premda su isprva oponašali starije tekstove, odvažniji su među tim piscima, poput dame Murasaki u Japanu i Cervantesa u Španjolskoj, ubrzo stvorili nove vrste književnosti, ponajprije roman. Naposljetku, u četvrtoj fazi, raširena upotreba papira i tiska najavila je doba masovne produkcije i masovnog opismenjavanja, s novinama i glasilima, kao i novim tekstovima poput "Autobiografije" Benjamina Franklina ili "Komunističkog manifesta".

"Zajedno su te četiri faze, kao i pripovijesti i izumi koji su ih omogućili, stvorile svijet oblikovan književnošću. Svijet je to u kojem očekujemo da se religije temelje na knjigama, a nacije na tekstovima, svijet u kojem rutinski razgovaramo s glasovima iz prošlosti i zamišljamo da se obraćamo i čitateljima u budućnosti", piše Puchner u knjizi.

Alfabetaska revolucija, koja je započela na Bliskom istoku i u Grčkoj, olakšala je učenje vještine pisanja i omogućila veću pismenost. Papirnata revolucija, koja je započela u Kini i nastavila se na Bliskom istoku, pojeftinila je književnost i tako joj promijenila prirodu. Također je pripremila teren za tiskarsku revoluciju, do koje je najprije došlo u istočnoj Aziji i zatim, stotinama godina poslije, u sjevernoj Europi. Bilo je i manjih revolucija, poput izuma pergamenta u Maloj Aziji i kodeksa u Rimu.

"Kao alternativa svicima koji su bili izrađeni od papirusa, podrijetlom iz delte Nila, postojala je tehnika obrade ovčje kože. Uzgoj životinja je bio skup, a priprema je zahtijevala mnogo rada, no vremenom su pergamski knjižničari usavršili proces i tako došli do važnog tehnološkog izuma koji se dandanas zove po njima: pergament. Ovčju se kožu najprije namakalo u vodi da se očisti, a potom se sušila rastegnuta na drvenom okviru. Dobila bi se tanka i izdržljiva podloga, koju se doradivalo dodatkom prašaka kako bi postala glatka i bolje upijala tintu. Knjižničari su tako usavršili tu podlogu za pisanje da su je počeli izvoziti, poglavito svojem savezniku i gospodararu Rimu", pojašnjava Puchner.

Kršćani su upotrebljavali pergament, i to u kombinaciji s rimskim izumom koji je ta nova podloga za pisanje i potaknula: bio je to nov način slaganja araka, koji bi se uvezali s jedne strane i smjestili u korice. Rimljani su svoj izum nazvali kodeks, a mi ga poznajemo kao knjigu.

Cai Lun, litografija Johna Puccija, sredina 20. stoljeća, SAD

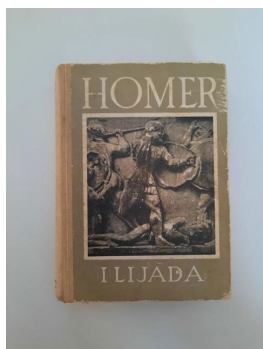
Papir se pak izrađivao od biljnih vlakana, uglavnom od drva duda, kojega je u Kini bilo u izobilju; vlakna su se razbijala tako što ih se dugo tuklo i potom namakalo u vodi, koja je najprije razdvojila vlakna, a zatim ih ponovno spojila bez potrebe za ljepilom ili bilo kakvim vezivnim sredstvom. Kaša od razbijenih biljnih vlakana isušivala se, ravnala, sušila i prešala. Rezultat je bila glatka i lagana podloga za pisanje koju se može presavijati ili zamotati. Navodni izumitelj papira Cai Lun, koji je živio za dinastije Han (206. pr. Kr. – 220. po. Kr.), dandanas je iznimno cijenjen.

"Oko 800. pr. Kr. putnici su iz Fenicije, današnjeg Libanona, donijeli vijest o sustavu pisanja koji se posve razlikuje od ostalih, toliko da je isprva bilo teško shvatiti kako to zapravo funkcionira. Stariji pisani sustavi, poput onoga koji se upotrebljavao u Mikenima, proizašli su iz znakova koji su označavali stvari, primjerice goveda, kuće, žito. S vremenom su ti znakovi počeli upućivati na slogove koji tvore nazive tih stvari ili čak na pojedine glasove, no svi su znakovi prvobitno nosili značenje oblikom povezano s nekom stvari ili idejom, zbog čega ih je bilo lakše zapamtiti", pripovijeda autor knjige.

Feničani su shvatili da je snaga tih sustava pisanja ujedno njihova slabost. Sve dok se znakovi temelje na značenju, neće im biti kraja. Oni su na to odgovorili radikalnim rješenjem: pismo mora raskinuti veze sa svijetom stvari i značenja. Umjesto toga, mora predstavljati samo jezik i, točnije, zvuk. Svaki će znak predstavljati zvuk, a znakovi bi se mogli kombinirati tako da tvore smislene riječi. To je imalo golemu prednost jer se broj znakova sa stotina i tisuća sveo na nekoliko desetaka i tako neizmjerljivo pojednostavio čitanje i pisanje.

Feničani su tu ideju sustavno primijenili na vlastiti jezik, ali nisu je slijedili do njezina logičnog kraja. Prikazali su samo suglasnike. Kao kad bi na hrvatskom *bgnj* moglo značiti *begonija*, ili *boginje*, ili *boginja*. Čitatelji su morali iz konteksta pogađati na koju se riječ mislilo i sami dopuniti samoglasnike. Grci su uočili da tu ima mjesta za poboljšanje i upotpunili fenički sustav dodavši samoglasnike.

Homer je, napominje Puchner, odigrao ključnu ulogu u jezičnom osvajanju, i to ne samo zato što ga je Aleksandar Veliki iznimno volio.

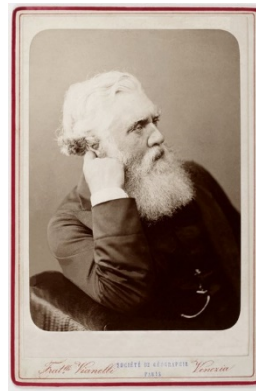

"Ilijada" je bila tekst na kojem su svi učili čitati i pisati, bila je glavno sredstvo širenja grčkog jezika i alfabeta. Postala je temeljni tekst. Iako je Aleksandar u svojim osvajanjima stigao do Indije, nikada se nije potrudio naučiti nijedan drugi jezik osim grčkog. Aleksandrovi grčki vojnici i naseljenici govorili su posebnu

vrstu grčkog. Nije to bio učeni atenski grčki ni Aleksandrov makedonski dijalekt. Ne, bio je to donekle pojednostavljeni oblik govornog grčkog, zvanog zajednički (*koiné*) grčki.

"Grčki je imao koristi od Aleksandrova osvajanja, ali i od moći alfabeta. Svijet se mijenjao zahvaljujući Aleksandrovim alfabetskim osvajanjima i to pruža bolnu lekciju o književnosti: jedino što može osigurati opstanak jest kontinuirana

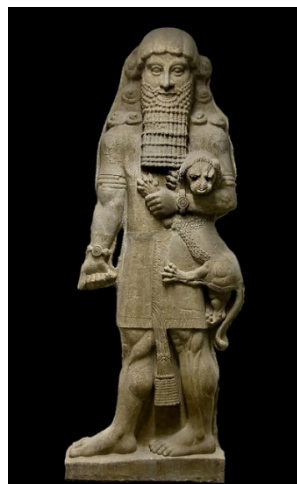
upotreba. Ne uzdajte se ni u glinu ni u kamen. Književnost mora kolati iz naraštaja u naraštaj. Svijet je bio previše opčinjen trajnošću pisma, toliko da je zaboravio da sve pada u zaborav, pa i pismo", napominjem Puchner. Abecedna se revolucija zakotrljala i uskoro će pomesti sve neabecedne sustave pisanja kao što su egipatski hijeroglifi (a poslije i majanske glifove). Ta revolucija još traje. Danas još samo Daleki istok odolijeva abecedi, no čak i onda napreduju fonetski i slogovni sustavi pisanja.

Austen Henry Layard u devetnaestom stoljeću otkrio je ep o Gilgamešu

No jedna je pisana kultura bila starija čak i od egipatskih hijeroglifa: sumerski klinopis. Aleksandrov alfabet istisnuo je i taj sustav pisanja, tako da je posve pao u zaborav. Sasvim ga je slučajno ponovno otkrio

Austen Henry Layard u devetnaestom stoljeću kad je iskopao rov do grobnog humka u blizini Mosula, u današnjem Iraku. Povijest tog otkrića vodi nas na same početke pisanja i do prvog veličanstvenog temeljnog teksta u ljudskoj povijesti – epa o Gilgamešu, starijeg i od Homera.

Moguća reprezentacija Gilgameša kao gospodara životinja, 8. stoljeća prije Krista. Reljef se danas nalazi u Louvreu

Pismo je u Mezopotamiji prije pet tisuća godina izumljeno u druge svrhe, primjerice ekonomske i političke. Pisari su se pismom služili da centraliziraju moć u gradovima i kontroliraju provinciju. Ali u nekom

trenutku, stotinama godina nakon izuma pisma, jedan od tih visokoobrazovanih pisara upotrijebio je svoje vještine praktično ih primijenivši i počeo je pretvarati priče u nizove pisanih znakova. "Prvo zapisivanje priče bilo je epohalan događaj. Prvi se put usmeno pripovijedanje, posao pjesnika pjevača, spojilo s pismom, poslom diplomata i računovođa. Nije to bio baš prirodan spoj, ali rezultat tog malo vjerojatnog saveza pokazao se plodonosnijim nego što bi se moglo zamisliti: iz njega se rodila prva velika pisana pripovijest",

napominje Puchner. "Gilgameš" je poprimio svoj standardni oblik oko 1200. pr. Kr., ali podrijetlo mu seže stotinama godina prije toga.

U početku su pisari prenosili svoje umijeće unutar obitelji, s oca na sina, no kako je pisanje postajalo sve važnije, rasla je i potražnja za tim visoko cijenjenim stručnjacima i zato su osnovane pisarske škole. Đaci su morali naučiti kako spljoštiti vlažnu glinu u pločicu, povući po njoj crte i zašiljenom trskom utisnuti znakove klinastog oblika. Očuvane dvostrane pločice s učiteljevim urednim rukopisom s jedne strane i učeničkim nespretnim pokušajima s druge pokazuju koliko je teško bilo steći potrebnu vještinu. Pisari su bili prvi birokrati, udobno su sjedili u zatvorenom, računali količinu žita, sastavljali ugovore i vodili zapisnike, dok su se njihova braća zlopatila na poljima.

"Od pisara je također potekao najveličanstveniji i najpoznatiji dio Biblije: mit o stvaranju. U većini takvih mitova, pa tako i u mezopotamskima, bog je zamišljen kako mukotrpno iz gline oblikuje svijet i njegove stanovnike. U starijim hebrejskim pripovijestima o stvaranju, koje su sačuvane u hebrejskoj Bibliji, događa se isto i da Bog u činu božanskoga umijeća radi svojim rukama. Te su pripovijesti o stvaranju smislili ljudi naviknuti raditi rukama. Početak Knjige Postanka nije takav. Bog ne prlja ruke. Ne radi rukama; zapravo uopće ne dodiruje to što je stvorio. Čistom snagom riječi jednostavno postiže da svijet postoji, priziva ga niotkuda u postojanje. Takvo je stvaranje kad ga zamisle pisari koji sjede oslobođeni rada rukama i čiji se rad u cijelosti odvija u jeziku koji djeluje na velikim udaljenostima", komentira Martin Puchner.

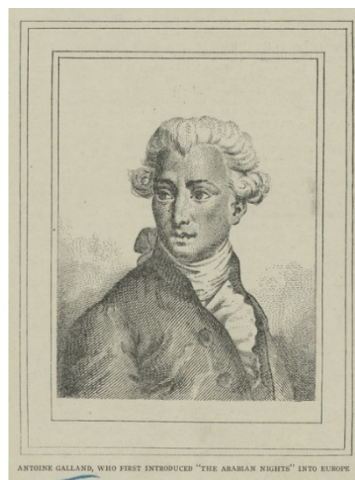

Šeherezada, prizor iz "Tisuću i jedne noći", ilustrirao Edmund Dulac, 1911. godine

Autor u knjizi iznosi hipotezu da su pisari izmislili Šeherezadu, pripovjedačicu iz "Tisuću i jedne noći", kao privlačniju verziju sebe. Šeherezada i "Tisuću i jedna noć" stigle su u Europu s Arapima i prijenosom izuma papira. Ključna je bila rijeka Talas zato što je ležala na Putu svile, koji je povezivao Kinu i Perziju. U Bitki za Talas, u današnjem Kazahstanu, u srpnju 751. godine, Arapi su pobijedili zato što je s kineske strane bilo mnogo prebjega, a većina je od deset tisuća kineskih ratnika poginula. Neki su zarobljeni, a među njima je bilo i profesionalnih proizvođača papira.

Arapi su usavršili tehnologiju – nisu imali vlakna dudova drva, pa su papir počeli proizvoditi od starih krpa. Udaranjem i drugim vrstama obrade, vlakna u krpama mogla su se razbiti kako bi poslužila kao osnova za papir.

Nakon što su muslimanski osvajači zauzeli velik dio Španjolske, papir se polako probijao u kršćansku Europu – papiru je, začudo, trebalo više od šesto godina da iz Samarkanda doputuje u Europu. "Tisuću i jedna noć" ubrzo je doputovala tim tragom, a kad je prevedena na francuski, izazvala je takvu senzaciju da prevoditelj Antoine Galland nije mogao dovoljno brzo prevoditi. Ljudi su ga salijetali i dodijavali mu na ulicu tražeći nove nastavke. Njihovi se fantastični zapleti nisu svima sviđali, ali priče su bile toliko popularne da su bile nezaustavljive. A onda se dogodilo nezamislivo: Gallandu je ponestalo priča. Kad se 1709. našao u tom škripcu, sjetio se svoje junakinje Šeherezade i shvatio da mora pronaći još priča. Umjesto Perzijanke, našao je mladog Sirijca, vrsnog usmenog pripovjedača po imenu Hanna Dijab, koji je proizvodio priče jednu za drugom, kombinirajući različite priče na domišljate načine. Neke od najpoznatijih, poput onih o Aladinu i Ali Babi, tako su nastale; za njih nikada nije otkriven nikakav arapski ili osmanski izvornik.

*Antoine Galland
(Foto: The New York Public Library, Digital Collections)*

U Puchnerovoj knjizi možda najviše fasciniraju dva slučaja pismenosti, a oba se tiču žena. Prvi je, vremenski kasnije pozicioniran, onaj Ane Ahmatove koja je u doba Staljinova režima bila prisiljena odustati od klasičnog načina zapisivanja poema i okrenuti se – pamćenju. Ahmatova je bila posebno izložena jer je Sovjetski Savez bio totalitarna država sa živim interesom za poeziju. Rana slava Ane Ahmatove potjecala je iz razdoblja prije Oktobarske revolucije, što je značilo da je sada sumnjiva kao pjesnikinja iz drugih vremena premda nikada nije bila tradicionalistica.

Intelektualni vođa Oktobarske revolucije Lav Trocki našao je vremena da napiše "Književnost i revoluciju", knjigu o novim književnim pokretima u kojoj je Ahmatovu, kojoj je tada bilo jedva trideset godina, napao kao zastarjelu. Moćni komesar za prosvjetu Anatolij Lunačarski osuđivao je Ahmatovu zbog sličnih razloga. Nakon Lenjinove smrti 1924. Staljin je uspio učvrstiti svoju moć tako što je Trockog prisilio na izgnanstvo, ali zadržao je Trockijevo zanimanje za pjesništvo i pratio je što Ahmatova radi. Ispostavilo se da je od države ravnodušne na pjesništvo još gora država opsjednuta njime.

Za pjesnikinju poput Ahamtove poezija je bila opasna, ali i nužna: uz nju je kanalizirala tugu, strah i očaj čitavog naroda. Novu je poemu nazvala "Rekvijem", najdojmljiviji dio govori o ženama, majkama i suprugama koje se svaki dan skupljaju pred zatvorom i čekaju da doznaju jesu li njihovi voljeni pogubljeni ili prognani. Poemu u nastajanju bila je na sigurnom tako dugo dok je Ahamtova učila napamet svaki njezin dio da bi ga odmah spalila. Kako bi poema preživjela, trebalo ju je podijeliti i drugi su je morali nositi u mislima. Ahmatova je oprezno u 1930-ima okupila najprisnije prijateljice, ne više od tucet žena, i čitala im je poemu stalno iznova, sve dok je nisu znale napamet.

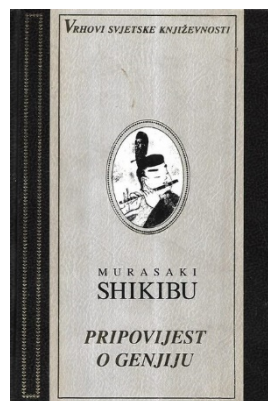

Ana Ahmatova

Ahmatova je "Rekvijem" dvaput izgovorila muškarcima: prvi put u mjesecima nakon završetka Drugog svjetskog rata kad ju je posjetio Isaiah Berlin – nije mu dopustila da ga zapiše na papir. Drugi put je poemu izgovorila sedamnaest godina poslije, 1962, Aleksandru Solženjicinu – u to su vrijeme djela tristotinjak autora bila u opticaju kao samizdat, pa tako i "Rekvijem". No početkom šezdesetih postojala je još jedna mogućnost: inozemno izdanje. U raznim su zemljama, posebno u Njemačkoj, niknule tiskare spremne objaviti ruska djela. Proces je bio tegoban i opasan.

Rukopisi su se morali prošvercati iz Rusije, često na mikrofilm, a otisnute se knjige zatim trebalo prokrijumčariti natrag. Opasno je to moglo biti i za autore, zbog čega su inozemna izdanja, prozvana *tamizdat* ("objavljeno drugdje"), obično sadržavala napomenu „objavljeno bez dopuštenja autora“. Nakon što je živio u umu Ahmatove i njezinih bliskih prijateljica i potom kolao tajnom mrežom samizdata, "Rekvijem" je prvi put tiskan 1963. u obliku tamizdata.

Druga fascinantna priča u Puchnerovoj knjizi je ona japanske dvorske dame koja je oko 1000. godine naše ere napisala prvi veliki roman svjetske književnosti. "Ne znamo čak ni pravo ime autorice, koja je postala poznata pod imenom svoje nezaboravne junakinje Murasaki. Ta je anonimna dvorska dama stvorila književni svijet paravana, lepeza i pjesama koji nije nalikovao ni na što dotad napisano. U središtu je toga svijeta ljubav između princa degradirana na rang pučanina i plemkinje skrivene izvan grada. Murasaki Shikibu razvija priču tako da čitaoci imaju jedinstven pristup mislima i željama likova, čiji su život sputani strogom dvorskom etiketom i rodnim ulogama", prepričava Puchner. Ta se priča, prvi roman svjetske književnosti zove "Pripovijest o Genjiju".

"Pripovijest o Genjiju", izbor iz djela preveo je s engleskog Nikica Petrak, a objavila Naklada Ljevak 2004. godine

Spisateljica je iz prve ruke poznavala ograničenja ženskog života na japanskom dvoru. Kao kći namjesnika iz provincije, bila je letvicu niže od kruga kojem pripada glavni junak njezina romana, ali svejedno je bila dio svijeta koji je prikazala. Kako bi mogla djelovati u tom svijetu, Murasaki Shikibu poučili su da sastavlja kratke pjesme na japanskom. No poezija i kaligrafija koje se smatralo primjerenima za ženu njezina ranga njoj nisu bile dovoljne. Kako to znamo ako je ostala anonimna? Zahvaljujući njezinu dnevniku koji je također sačuvan.

Murasaki je više od svega htjela naučiti tajanstveni i zahtjevniji kineski sustav pisanja, što bi joj omogućilo pristup drevnoj književnoj tradiciji Kine koju se u Japanu visoko cijenilo. Samo što je kineska pismenost bila službeno rezervirana za muškarce i namijenjena gotovo isključivo službenju državi.

Ženama je bio namijenjen drugi sustav pisanja, fonetski slogovni, poznat kao pismo kana kojim je napisana i "Pripovijest o Genjiju". Murasaki je zato kinesko pismo naučila prisluškujući kad je brat primao pouku iz kineskog i vježbajući sama kad je nitko nije gledao. Ubrzo je nadmašila brata, a kad joj je otac to otkrio, požalio se: "Eto kakve sam ja sreće. Koja šteta da se nije rodila kao muško." Kad je dosegla dob za udaju, Murasaki Shikibu dali su starijem muškarcu u tipičnom dogovorenom braku.

Murasaki Shikibu sastavlja "Pripovijest o Genjiju", ilustracija Yashima Gakutei

Kad joj je stariji muž umro, Murasaki je odjednom stekla dovoljno slobode i počela pisati zasebna poglavlja onoga što će naposljetku postati "Pripovijest o Genjiju". Premda je djelo naslovljeno "pripovijest", ubrzo je naraslo izvan okvira jednostavne priče i preraslo je u podroban prikaz života na dvoru u razdoblju Heian. Dvor se nalazio u današnjem Kjotu, u gradu je u to doba živjelo oko stotinu tisuća stanovnika. No roman je napisan za onih nekoliko tisuća koje su bile bliske dvoru: u dvorskom su društvu svi bili sposobni sastavljati kratke pjesme – zapravo elegantne rečenice – koje su se ispisivale na posebnom papiru. Dobra je pjesma trebala uključivati nešto iz prirode – biljku, cvijet, životinju – i povezati to s povodom o kojem se piše. Svaka je pjesma zahtijevala odgovor. Za obična dana na dvoru bi se razmijenilo na stotine takvih pjesama.

U Murasakino vrijeme "Pripovijest o Genjiju" tako je dobro učila čitatelje ponašanju da se upotrebljavala kao priručnik iz dvorske etikete. I žene i muškarci čitali su je kako bi pisali bolje pjesme (Murasaki je za roman sastavila gotovo osamsto pjesama!), namještali se u dojmljivije poze i naučili kada uzmaknuti pred udvaračevim neželjenim navaljivanjem, kao i da se smatra brakom ako dvoranin posjeti ženu tri noći zaredom.

Moguće je i da je "Pripovijest o Genjiju" izvorno napisana za jednu čitateljicu. Prvim je poglavljima Murasaki Shikibu privukla pozornost carice Shoshi, koja joj je ponudila da bude pratilja njezinoj kćeri. Carica je tražila nove nastavke pa ih je Murasaki i dalje pisala, sve dok "Pripovijest o Genjiju" nije nadživjela vlastitu junakinju, koja umire nakon što na polovini romana postane budistička redovnica. Murasaki je nastavila pripovijest sa sljedećim naraštajem i s još jednim nakon toga, stvorivši tako pravi višegeneracijski roman. "Pripovijest o Genjiju" naposljetku je postala dvaput duljom od "Don Quijotea", prvog

važnog romana u europskoj tradiciji, napisanog pola tisućljeća kasnije.

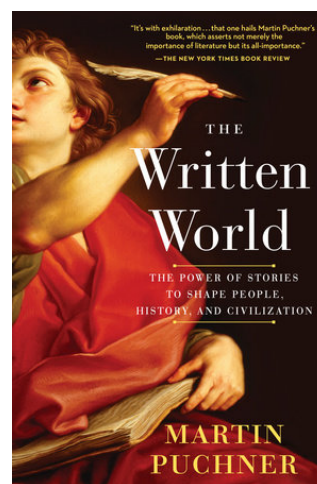
Murasaki Shikibu, ilustracija Utagawa Hiroshige

Stoljećima je "Pripovijest o Genjiju" vladala Japanom, najprije kao priručnik, potom kao povijesna slika i naposljetku kao klasik, ali ostala je ograničena samo na to otočje, napominje Puchner. Tek nakon 1853, kad je Japan bio prisiljen uspostaviti trgovačke odnose sa Zapadom, ostatak je svijeta naslutio ponešto o tom tekstu i to, posve primjereno, u obliku paravana Genji. Roman je u Japanu stekao takvu važnost da je bilo uobičajeno njegove prizore slikati na paravanima, a neki su od njih doprli do Europe.

Cijela se "Pripovijest o Genjiju" probila u zapadnjačku svijest tek s prijevodom Arthura Waleyja u prvoj polovini dvadesetog stoljeća, gotovo tisuću godina nakon što je tekst izvorno napisan. "Zapadni je svijet na svoje veliko iznenađenje otkrio da je roman, koji su mnogi smatrali izrazitim europskim doprinosom književnosti, prije tisuću godina izmislila Japanka kojoj ne znamo ime", zaključuje Puchner.

Tekst je originalno, u skraćenom obliku, objavljen u magazinu Globus.

9. 11. 2024.

Aron Albahari

Antički Izrael

u dokumentima susjednih naroda i zemalja

Službeni glasnik, Beograd, 2024.

Knjiga *Antički Izrael u dokumentima susjednih naroda i zemalja* se pojavljuje baš u aktuelnom političkom vremenu, kada treba da svojim sadržajem i argumentovanim istorijskim dokazima i artefaktima „nekim nažalost nevernim Tomama“ predoči, predstavi i potvrdi istorijske DOKAZE o kontinuiranosti istorijskog prisustva i života Jevreja i Izraelaca na prostoru Bliskog istoka, preciznije, današnjeg Izraela. Ona bogatom argumentacijom, kroz tekst i zapise, ali i slikama predočava pominjanje i prisustvo 29 jevrejskih, izraelskih i judejskih kraljeva (i jedne kraljice) u 25 dokumenata-artefakata naroda, kraljevstava, država ri vladara – Jevrejima (Izraelcima) susjednih naroda i carstava.

Iako Izrael kao država i kraljevina u antičko vreme nije svojom veličinom i vojnom snagom diktirao ukupna politička događanja na prostoru Bliskog istoka, ipak je njegova istorija i istorija jevrejskih kraljeva toga vremena našla svoje mesto pomena u dokumentima njegovih suseda, kako moćnih i tada velikih carstava Egipta, Asirije, Vavilona, Perzije, Grčke, Rima i Vizantije, tako i malih lokalnih naroda i njihovih kraljeva iz njegovog neposrednog susjedstva i okruženja.

Prateći ove izvore i ova dokumenta, postupno možemo pratiti i prisustvo Jevreja kao naroda na ovom prostoru, kako istorijski tako i politički. Dakle, kako kroz istorijski tok i političku sudbinu država koje su formirali – kraljevinâ Izraela i Judeje, tako i individualnih sudbina i istorijskih

okolnosti života i vladavina njihovim kraljeva, ali i samog jevrejskog naroda.

Ovde dati prikazi tih dokumenata i artefakta grupisani su po zemljama ili narodima izvora, a u najvećem delu prate i istorijsku i vremensku hronologiju događanja.

Na kraju rada data je i tabela sa imenima svih izraelskih i judejskih kraljeva pomenutih u tim istorijskim dokumentima; nazivom i imenom samog dokumenta (artefakta); prikazom iz kog naroda ili antičke države potiče taj dokument, kao i vremena njegovog nastanka.

Direktno imenom, i u nekoliko slučajeva posredno, kao: „sin kralja..., otac kralja..., itd.“, u ovim dokumentima (papirusima, kamenim tablicama, hartijama) i artefaktima (reljefima, prizmama, cilindrima, knjigama) pomenuto je ukupno 29 jevrejskih istorijskih ličnosti – 28 kraljeva i jedna kraljica – Saloma Aleksandra.

Dakle, od preko 60 svih jevrejskih kraljeva iz istorije Izraela i Judeje (3 ujedinjenog kraljevstva Izrael, 19 kraljeva Judeje – iz loze kralja Davida, 20 kraljeva severnog kraljevstva Izrael, 11 vladara-kraljeva Judeje iz dinastije Hašmonejaca i 6 iz dinastije Heroda), njih 29 su imenom pomenuti 47 puta u 25 dokumenata-artefakata naroda, kraljevstava, država i vladara – Jevrejima (Izraelcima) susjednih naroda.

Ova knjiga na svojih 140 strana i sa brojnim slikama u koloru, prikazuje i hronološki govori upravo o tim dokumentima.

I konačno, sve te nesporne i proverljive istorijske činjenice važne su da svima onima koji ili iz slučajnog neznanja, ali nažalost neki često i iz namernosti i „namernog neznanja“, pa neretko i zlobe i animoziteta i svesnog negativnog stava prema Jevrejima, žele da ospore ili negiraju jevrejskom narodu njegovu istoriju koja potvrđuje kontinuitet njegove opšte, verske i političke – četiri hiljade godina prisutnosti na mestu i prostoru onoga što se kroz istoriju zvalo Kanaan, kraljevina Izrael, kraljevina Judeja, Palestina i današnji Izrael.

Ti istorijski dokazi i činjenice su TU i veoma su JASNI. Samo ih treba znati ili saznati i objektivno prihvatiti! A ova knjiga prezentuje upravo njihovo postojanje i daje pregledan uvid u njih i njihov sadržaj ... šta su o Jevrejima, njihovim vladarima i njihovim državama, kraljevinama Izrael i Judeji, kao o svojim susedima na tom prostoru, zapisali njihovi moćni i za opštu svetsku istoriju važni narodi i carstva toga vremena.

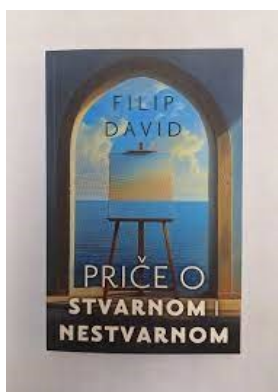
Mirko Kovač

Filip David

Priče o stvarnom i nestvarnom

I. B. Singer, koji je također imao moć da hvata priču iz usta nekog hasida ili kabalista i dočara nam je kao vjernu stvarnosti, ma koliko bila začuđujuća, jednom je, objašnjavajući svoje literarne postupke, rekao: „Šta je više realistične moći u priči, to je više uvećana njezina mistična moć." Davidu je blisko Singerovo shvaćanje mističnog, jer ne bi opstalo da nije te „realistične moći". I kad se davno govorilo da je Filip David pisac fantastike, to nisam lako prihvaćao, jer tako se sužava upravo to polje fantastike koja se grana na bliske žanrove čudnog i čudesnog, objašnjivog i neobjašnjivog, mističnog i metafizičkog, što je taj pisac danomice dokazivao svojim novim pripovijetkama koje su sve više crpile iz židovske mistične tradicije i bile sve bliže hasidskim pripovijestima i legendama. Na taj je način oplemenio i proširio žanr fantastike. Sve više sam sklon vjerovati da piscu sa stanovitom magijom, a Filip je David neosporno posjeduje, neke stvari za kojima traga i koje ga opsjedaju gotovo same dolaze, Kafka je to nazivao „unutarnjom ponudom", pa su tako i hasidske knjige pronašle još jednog svog pisca koji je i prije tih knjiga uporno njegovao ono što je karakteristika jidiš književnosti, a to je „prividna jednostavnost pripovijedanja, mnoštvo likova, sudbina, bizarnih događaja, te i elemenata fantastike". Filip David kaže da se hasidska književnost oslanja na kabalistička vjerovanja, na tradiciju „koja izražava duh geta i pomjerene stvarnosti", a toj literaturi čitatelji daju značenja. Pa i Singer je rekao: „Ostavljam sve tako da se može tumačiti na dva načina."

Iz pogovora Mirka Kovača: Čudesna stvarnost Filipa Davida

U ovom broju

Jafa Eliah: *Ko će pobediti u ovom ratu?*

Bratislav Nikolić: *Za Albaharija je davanje bilo bitnije od uzimanja*

Dina Rubina: *Biografija*

Narcisa Potežica: *Sjećanje na Branka Polića*

Zoran Radisavljević: *Svet je poziv na pustolovinu*

Milan R. Simić: *Kotao*

***Jovica Aćin

Gojko Tešić: *Šibanje*

Miljenko Jergović: *Isaac Bashevis Singer "Sjene nad Hudsonom"*

Tanja Tolić: *Šeherezada, Ahmatova i Murasaki*

Aron Albahari: *Antički Izrael*

Mirko Kovač: *Filip David*

Ne zaboravite da otvorite
www.makabijada.com

Istraživački i dokumentacijski centar
www.cendo.hr

Lamed

List za radoznale

Redakcija - Ivan L Ninić

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21

4226803 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 6114

e-mail: ninic@bezeqint.net

<https://ninic.ninic667.wixsite.com/lamed>

*Logo Lameda je rad slikarke
Simonide Perice Uth iz Vašingtona*